

BIST Sürdürülebilirlik Endeksindeki Şirketlerin Sürdürülebilirlik Raporlarının Çevresel Boyutuna İlişkin İçerik Analizi

Emre Horasan¹ , Osman Nuri Akarsu²

Öz: Bireyler ve kuruluşlar kendi ihtiyaç ve istekleri uğruna dünyanın yer altı ve yer üstü kaynaklarını tüketerek hem gelecek nesillerin hem de dünyanın devamlılığını ve sürdürülebilirliğini yok edebilmektedirler. Bu nedenle de ister devlet ister şirket olsun bütün ekonomik birimlerin faaliyetlerinin çevresel ve sosyal etkilerinin sınırlandırılması fikri ve uygulamaları giderek önem kazanmaktadır. Borsa İstanbul'daki (BIST) şirketler arasında sürdürülebilirlik performansı yüksek olanlar Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer almakta ve sürdürülebilirliğe ilişkin faaliyetlerini her yıl gönüllü bir şekilde kamuya sürdürülebilirlik raporlarıyla açıklamaktadırlar. Bu çalışmada 2018 – 2019 ve 2020 – 2021 dönemlerinde BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan 38 şirketin sürdürülebilirlik raporları aracılığıyla, çevresel sürdürülebilirliğe ilişkin uygulamaları ve açıklamaları incelenmiş, ifadelerin kullanımları şirketler ve sektörler açısından karşılaştırılmıştır. Çalışma kapsamında belirlenen 41 çevresel bildirim ifadesinin kullanımına ilişkin yapılan içerik analizinin sonuçlarına göre; her iki dönemde de çevre ve iklim en fazla kullanılan ifadeler olduğu gözlenmiştir. 2018 – 2019 döneminde toprak kirliliği, görüntü kirliliği, gürültü kirliliği ve 2020 – 2021 döneminde atık kontrolü, toprak kirliliği en az kullanılan ifadeler olurken çevre denetimine ve yeşil finansa hiç yer verilmemiştir. Ayrıca her iki dönemde de sektörel bazda holding ve yatırım şirketleri ile bankalar en fazla, bilişim ve savunma sektörleri en az ifadeye yer vermiştir. Karşılaştırma sonucunda genel olarak ifade kullanımlarının giderek arttığı, ifadelerin sıklığının ve öneminin değiştiği, bazılarının ise sonraki dönemde hiç kullanılmadığı görülmüştür.

Anahtar Sözcükler:

Sürdürülebilirlik, Çevresel Sürdürülebilirlik, BIST Sürdürülebilirlik Endeksi, İçerik Analizi, Sürdürülebilirlik Raporlaması

JEL: M49, Q51, Q56, G23

Geliş : 12 Mayıs 2022
Düzeltilme : 16 Ağustos 2022
Kabul : 12 Kasım 2022
Tür : Araştırma

Content Analysis of the Environmental Dimension of Sustainability Reports of Companies in the BIST Sustainability Index

Abstract: Individuals and organizations consume the world's underground and ground resources for their own needs and desires, and this situation destroys the continuity and sustainability of future generations and the world. Governments and companies are the most responsible actors in turning this situation from a possibility into a reality. For this reason, the idea and practices of limiting the environmental and social impacts of the activities of all economic units, whether government or company, are becoming increasingly important. The Sustainability Index includes companies that trade on the Borsa Istanbul (BIST) and have a high level of sustainability performance. Every year, the companies in the index voluntarily report their sustainability-related activities to the public through "sustainability reports". The practices and explanations of environmental sustainability were investigated in this study by looking at the sustainability reports of 38 firms in the BIST Sustainability Index during the 2018–2019 and 2020 – 2021 periods. According to the results of the content analysis on the use of 41 environmental statements; in both periods, environment and climate were the most used expressions. While soil pollution, visual pollution and noise pollution in the 2018 – 2019 period and waste control, soil pollution in the 2020 – 2021 period were the least used expressions, environmental inspection and green finance were not included at all in the same period. In addition, in both periods, on a sectoral basis, holding and investment companies and banks have the highest number of expressions, while informatics and defence have the least. The comparison revealed that expressions were used more frequently overall, their relevance and frequency altered throughout time, and some were never used again in the subsequent period.

Keywords: Sustainability, Environmental Sustainability, BIST Sustainability Index, Content Analysis, Sustainability Reporting

JEL: M49, Q51, Q56, G23

Received : 12 May 2022
Revised : 16 August 2022
Accepted : 12 November 2022
Type : Research

Cite this article as: Horasan, E., & Akarsu, O. N. (2023). BIST sürdürülebilirlik endeksindeki şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarının çevresel boyutuna ilişkin içerik analizi. *Business and Economics Research Journal*, 14(1), 45-71. <http://dx.doi.org/10.20409/berj.2023.403>

The current issue and archive of this Journal is available at: www.berjournal.com

¹ Asst. Prof., PhD., Kafkas University, Faculty of Economics and Administrative Sciences, Department of Business Administration, Kars, Türkiye, emrehorasan@gmail.com (Corresponding Author)

² PhD. Student, Kafkas University, Institute of Social Sciences, Kars, Türkiye, osmannuriakarsu@gmail.com

1. Giriş

Birleşmiş Milletler Çevre Kalkınma Komisyonu'nun, diğer adıyla Brundtland Komisyonu ve komisyonun hazırladığı Brundtland Raporu (1987) ile daha da bilinir hale gelen sürdürülebilirlik terimi; gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama kapasitelerinden ödün vermeden mevcut neslin ihtiyaçlarının karşılanması olarak tanımlanabilir. Brundtland Raporu; sürdürülebilir kalkınma kavramının ve tartışmalarının da temelini oluşturmuştur (Sobol, 2008: 195). Sürdürülebilirlik, salt herhangi bir bilim dalına veya uygulama alanına ait olmaktan ziyade farklı sektörleri ve disiplinleri içeren geniş tabanlı bir kavramdır. Sürdürülebilir kalkınma kavramı, çevrenin korunması ve doğal kaynakların rasyonel kullanımı ile büyük ölçüde ilgilidir (Ciegis, Kliucininkas ve Ramanauskiene, 2011: 758). Bununla birlikte, sürdürülebilir kalkınma kavramı, sıklıkla tasvir edildiği gibi, sadece çevreyi korumak veya ekonomik büyümeyi kontrol etmekle ilgili olmayıp, çevre ve insanlar arasındaki ilişkilerle ve çevresel ve ekonomik gelişimin sosyal boyutuyla da ilgilenmektedir (Sobol, 2008: 194).

Şirketlerin sosyal ve çevresel sorumluluk almaları konusunda paydaşların baskısı giderek artmakta ve yöneticiler, sürdürülebilir olmak gibi piyasa dışı stratejiler ile daha rekabetçi olmak gibi piyasa stratejilerini bütünleştirmek zorunda kalmaktadırlar (Orlitzky, Siegel ve Waldman, 2011: 7). Örneğin; bazı şirketler, çevresel stratejiler kapsamında yeşil ürün geliştirilmesini, üretilmesini ve pazarlamasını benimseyerek piyasa dışı ve piyasa stratejilerini bütünleştirme yoluna gitmişlerdir (Albino, Balice, Maria ve Iacobone, 2012: 525, 526).

Çevrenin korunması, kaynakların kullanımı ve ekonomik faaliyetlerin çevre ile uyumlu olarak sürdürülmesi gerekliliğine yönelik endişeler, bu konulara ilginin artmasını sağlamış ve bu ilginin sonucu olarak hem akademisyenlerin hem de uygulayıcıların dikkatini bu alana çekmiştir. Bu durumun sonucu olarak da sürdürülebilirlik raporlaması ve entegre raporlama gibi yeni kurumsal raporlama türleri geliştirilmiştir (Gunarathne, Wijayasundara, Senaratne, Kanchana ve Cooray, 2021: 787).

Sürdürülebilirlik (kurumsal sosyal sorumluluk) raporları, sosyal, çevresel ve kurumsal yönetim boyutlarıyla ilgili içerdiği bilgi ve açıklamalarla finansal raporları tamamlayarak şirket ilgililerine daha geniş ve faydası artırılmış bilgiler sunmaktadır (Correa-Garcia, Garcia-Benau ve Garcia-Meca, 2020: 2). Bu raporlar şirketler tarafından ilgili taraflarda iyi bir imaj ve tanınırlık oluşturmak, yani; çalışanları, paydaşları ve genel halk tarafından kabul görmek (sosyal lisans) için ve yatırımcı güvenine sahip olmak için kullanılmaktadır (Hsieh, 2012: 98; Correa-Garcia vd., 2020: 1; Gunarathne vd., 2021: 788). Sürdürülebilirlik performansının paydaşlara etkin bir şekilde iletilmemesi, sürdürülebilirlik faaliyetleri için yatırımcılardan, düzenleyicilerden, politika yapıcılardan ve diğer paydaşlardan destek alınamamasına ve şirketlerin sürdürülebilirlik boyutları açısından meşruiyetlerinin ve güvenilirliklerinin sorgulanmasına neden olabilir (Gunarathne vd., 2021: 788). Sosyal ve çevresel gelişmişlik ile ilişkili olan ve sosyal ve çevresel boyutun yönetim boyutundan daha önemli ve etkin olarak görüldüğü sürdürülebilirlik raporlaması, kurumsal sürdürülebilirlik stratejilerini ve faaliyetlerini şekillendirebilmekte ve özellikle de üretim ve tüketim süreçlerinin dönüşümünde, endüstriyel sistemin yeniden tasarımı ve malzeme kullanımı ve atık politikasının oluşturulmasında rol oynamaktadır (Kılıç, Uyar ve Karaman, 2019: 54; Gunarathne vd., 2021: 788).

Şirketlerin, sürdürülebilirliğin çevresel boyutuna ilişkin faaliyetleri ve uygulamaları; kanunlara ve düzenlemelere uygunluk/uyma ve rekabet avantajı sağlama olmak üzere iki kapsamda değerlendirilebilir (Jose ve Lee, 2007: 307, 308). Çevresel sürdürülebilirliğe ilişkin söz konusu olan kanuni/düzenleyici otoritelerin ve şirket ilgililerinin baskıları şirketleri; hem çevresel performanslarını yönetmek ve artırmak hem de çevresel performanslarına ilişkin şeffaf ve hesap verebilir olmak yönünde hareket etmelerine sebep olmuştur. Bu durumun sonucu olarak da şirketler, ya çevresel açıklamalar yapmakta ya da çevresel açıklamalarını içeren çeşitli raporlar ve tablolar yayınlamaktadır (Jose ve Lee, 2007: 308). Şirketlerin çevresel yaklaşımları, uygulamaları, uygulamalardaki teknikleri ve stratejileri ile yayınlanan çevresel göstergeleri, şirketlerin kurumsal çevre bilincini yansıtabilmektedir. Ayrıca şirketler, kurumsal çevre yönetim sistemi yardımıyla önleyici ve tepki verici çevresel bir bilinç ortaya koyabilmektedir (Björklund, Forslund ve Persdotter Isaksson, 2016: 40).

Literatürde çevresel performans ve çevresel açıklamalar arasında ilişkinin varlığını tespit etmek ve açıklamak adına yapılan çalışmalarda doğrusal, ters yönlü ya da nötr ilişkiler tespit edilmiş ve bunun sebeplerinden birisinin de çevresel açıklamaların düzeyi ve yeterliliği olduğu ifade edilmiştir. İsteğe bağlı çevresel açıklamaların, çevresel performansla ilişkisinin açıklama; “gönüllü açıklama teorisi” ve politik ekonomi, meşruiyet ve paydaş teorilerini de içeren “sosyo-politik teoriler” farklı iki bakış açısını ve görüşü belirtmiştir.

Gönüllü açıklama teorisine göre; daha iyi çevresel performans gösteren şirketler taklit edilmesi güç çevresel performans göstergelerini raporlayacak, aksine daha kötü çevresel performans gösteren şirketler ise çevresel performans göstergelerine ilişkin daha az açıklama yapacaklardır. Sosyo-politik teorilere göre ise; daha kötü çevresel performans gösteren şirketler, ilgili tarafların ve düzenleyici kurumların baskılarıyla, güvenilirlik ve meşruiyet sorgulanması ile karşı karşıya kaldıkça, gerçek çevresel performanslarının daha iyi olduğuna ilişkin algıyı değiştirmek adına çevresel açıklamalarını artırabilir (Clarkson, Li, Richardson ve Vasvari, 2008: 304).

Bu çalışmada şirketlerin sürdürülebilirlik raporları kapsamında çevre ile ilgili olarak yaptıkları açıklamaları ve dolayısıyla faaliyetlerinde ve raporlamalarında gösterdikleri çevresel hassasiyetlerini ve bu hassasiyetlerinin zamanla değişimini tespit etmek amacıyla; sürdürülebilirlik raporlarında çevre ve çevre ile ilgili kullandıkları kelimelerin içerik analizi yapılmıştır. Bu amaç doğrultusunda Borsa İstanbul (BIST) Sürdürülebilirlik Endeksi’nde yer alan şirketlerin 2018 – 2019 ve 2020 – 2021 dönemleri sürdürülebilirlik raporları içerik analizi yöntemi kullanılarak incelenmiştir. İncelemede şirketler açısından ve şirketlerin ait olduğu sektörler açısından çevre ile ilgili ifadeleri kullanma sıklıkları ile bu sıklığın iki dönemin kıyaslanması yoluyla değişimi irdelenmiştir.

2. Literatür

Sürdürülebilirlik, sürdürülebilir çevre ve çevre muhasebesine ilişkin literatürde yer alan içerik analizi yöntemini kullanan çalışmalar aşağıdaki tablolarda yer almaktadır.

Tablo 1. Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilir Çevre ve Çevre Muhasebesine İlişkin İçerik Analizi Yöntemi Kullanan Yabancı Literatür

Kaynak	Çalışmanın amacı	Çalışmanın Veri Seti	Bulgular / Sonuç
Langer (2006)	Avusturyalı ve çok uluslu şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarının karşılaştırmalı içerik analizlerinin sonuçlarının sunulması	7 Avusturya şirketinin (2003, 2004 yılları) ve 12 çok uluslu şirketin (2002 ve 2003 yılları) sürdürülebilirlik raporları	Avusturya şirketlerinin ve çok uluslu şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarında önemli farklılıklar olduğu, farklılıkların asıl sebebinin hukuki ve kültürel yapılar olduğu ifade edilmiştir.
Jose ve Lee (2007)	Dünyadaki en büyük 200 şirketin çevresel yönetim politikalarının ve uygulamalarının incelenmesi	2002 yılındaki Fortune Global 200 listesinde yer alan en büyük 140 çok uluslu şirketin web siteleri	Çok uluslu şirketlerin giderek daha çok çevreye daha duyarlı oldukları ve çevresel politikalar, sistemler ve yapılar oluşturarak çevresel performanslarını ölçtükleri sonucuna ulaşılmıştır.
Clarkson, Li, Richardson ve Vasvari (2008)	Çevresel performans ve çevresel açıklama düzeyi arasındaki ilişkinin gönüllü açıklama teorisi ve sosyo-politik teori açısından yeniden gözden geçirilmesi	ABD’de en fazla çevre kirliliğine sebep olan 5 sektörden 191 şirket	Çevresel performans ve isteğe bağlı çevresel açıklama düzeyi arasında (gönüllü açıklama teorisi ile tutarlı olarak) pozitif bir ilişki olduğu ifade edilmiştir.

Tablo 1. Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilir Çevre ve Çevre Muhasebesine İlişkin İçerik Analizi Yöntemi Kullanan Yabancı Literatür (Devam)

Kaynak	Çalışmanın amacı	Çalışmanın Veri Seti	Bulgular / Sonuç
Huang ve Wang (2010)	2002-2008 döneminde Çinli şirketler tarafından bağımsız olarak hazırlanan sürdürülebilirlik raporlarının içerik analizi yöntemi ile incelenmesi	116 Çinli şirketin 2002-2008 döneminde açıkladıkları 162 sürdürülebilirlik raporu	Çinli şirketlerin kurumsal sosyal sorumluluk raporlarının kalitesinin değişkenlik gösterdiği ve raporların büyük kısmının birçok yönden geliştirilmesi gerektiği, çevresel ve ekonomik başlıkların sürdürülebilirlik raporlarının uluslararası uygulamalara yakın olduğu, Çin kültürünün sürdürülebilir gelişmeye uygun olduğu ve raporlarda açıklananlar ile yapılanlar arasında farklılıklar olduğu bulunmuştur.
Nejati, Salamzadeh ve Farzad (2010)	Dünyanın en iyi 10 üniversitesinin çevresel sorumluluklarını ne derece dikkate aldıklarını ve çevresel sürdürülebilirliğe ne derece bağlı olduklarının araştırılması	Times Higher Education (2009) tarafından sıralaması yapılan dünyanın en iyi 10 üniversitesinin web siteleri	Bulgular, inceleme kapsamındaki üniversitelerin tamamının çalışmada sunulan çeşitli çevresel faaliyetlerde bulunduğunu ve sorumluluklarına bağlı olduklarını göstermiştir.
Hsieh (2012)	En büyük 50 otel şirketinin kurumsal web sitelerinde yer verdikleri çevre yönetimi politikalarını ve uygulamalarını analiz edilmesi	2009 yılındaki global olarak en iyi 50 otelin kurumsal web siteleri	Çalışmada seçilen 50 otelin %46'sının web sitelerinde çevre konularına ilişkin bilgi verdiği, bazı otellerin diğerlerine göre daha fazla bilgiye yer verdiği ve sonuçta oteller için 12 çevresel odak olduğu ifade edilmiştir.
Björklund, Forslund ve Persdotter Isaksson (2016)	Dünyanın en büyük perakendecilerinin lojistikle ilgili çevresel hassasiyetlerinin, hassasiyetlerinin etkilerini ölçmek için kullandıkları çevresel göstergelerinin ve kurumsal sosyal sorumluluk raporlarındaki çevresel bilinçlerinin araştırılması ve gösterilmesi	Dünya'nın en büyük 12 perakendecisinin kurumsal sosyal sorumluluk raporları	Çalışmadaki perakendecilerin çok azının tüm lojistik faaliyetlerde çevresel hususlara dikkat gösterdiği, iddialarının aksine GRI uyumlu raporlama yapmadıkları ve kurumsal sosyal sorumluluk raporlarından çevresel bilinçlerinin anlaşılmasının çok zor olduğu ifade edilmiştir.
Saeed ve Kersten (2017)	Sürdürülebilirlikle ve tedarik zincirindeki sürdürülebilirlik boyutları ile ilgili yayınlanmış standartlar ve kılavuzlarda sürdürülebilirlik performansını değerlemek için hangi göstergelerin açıklandığının incelenmesi	Sürdürülebilirlikle ilgili toplam 12 standart ve kılavuz	Standartların ve kılavuzların değerlendirilmesi sonucu oluşturulan 18 nitelik kategorisi için toplam 70 sürdürülebilirlik performans göstergesi belirlenmiştir. Belirlenen göstergelerin %49'u çevresel, %37'si sosyal ve %14'ü ekonomik göstergeler olup, mevcut standartlar ve kılavuzlar arasında sürdürülebilirlik performansının ölçülmesinde bir anlaşma eksikliği ortaya konulmuştur.
Hasim, Hashim, Ariff, Sapeciay ve Abdullah (2018)	Avustralya'da üniversitelerin web sitelerinde sürdürülebilirliğe ilişkin vurgulanan girişimleri tanımlamak ve belirlemek	Avustralya'daki 39 üniversitenin web sitesi	Üniversitelerin web sitelerinin içerik analizi sonucunda 20 sürdürülebilirlik teması ve bu temaların üniversiteler arasında çeşitlilik gösterdiği tespit edilmiş ve Avustralya üniversitelerinin kurumsal gündemlerinde sürdürülebilirliği benimsemek olduğu sonucu vurgulanmıştır.

Tablo 1. Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilir Çevre ve Çevre Muhasebesine İlişkin İçerik Analizi Yöntemi Kullanan Yabancı Literatür (Devam)

Kaynak	Çalışmanın amacı	Çalışmanın Veri Seti	Bulgular / Sonuç
Amini, Bienstock ve Narcum (2018)	Şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarını şekillendiren; sürdürülebilirlik temalarının, tanımlarının ve çerçevelerinin incelenmesi ve temaların ve kavramların sektörler arasında farklılık gösterip göstermediğinin araştırılması	Fortune 500 şirketlerinden bağımsız sürdürülebilirlik raporu hazırlayan en az üç şirkete sahip 9 sektördeki 39 şirkete ait 39 sürdürülebilirlik raporu	9 sektörden 8'inde iş, çalışanlar ve enerji/çevre olmak üzere üç ortak temanın gözlemlendiği ancak bu üç temanın sektörler arasında vurgusunun farklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Landrum ve Ohsowski (2018)	Şirketlerin kurumsal sürdürülebilirliğe bakış açılarının ve kurumsal sosyal sorumluluğa ilişkin ilettikleri mesajların incelenmesi ve anlaşılması	Kuzey Amerika merkezli 230 şirketin 2013 yılına ait, GRI'ya göre hazırlanmış 108 ve GRI dışındaki düzenlemelere göre hazırlanmış 122 sürdürülebilirlik raporları	Şirketlerin sürdürülebilirliğe bakış açılarının ve kurumsal sosyal sorumluluğa ilişkin sundukları bilgilerin genellikle şirket merkezli olduğu ve şirketin faydasının gözetildiği sonucuna ulaşılmıştır.
Kuo ve Chang (2021)	COVID-19'un Güneydoğu Asya'daki çevre üzerindeki etkilerinin kanun koyucular açısından incelenmesi	Güneydoğu Asya ülkelerine ilişkin yayınlanan çalışmaların metin verileri ve kurumsal raporlar	Karantina ve hareket kısıtlaması uygulamalarının çevresel sürdürülebilirlik açısından hem pozitif ve hem negatif etkileri olduğu vurgulanmıştır.

Yabancı literatürde, çok uluslu şirketlerden yerel şirketlere ve üniversitelere kadar çok çeşitli kuruluşlarda yapılan içerik analizine dayalı çalışmalar Tablo 1'de verilmiştir. Çalışmalarda; sürdürülebilirliğe ve çevresel sürdürülebilirliğe ilişkin şirketlerin uygulamalarının var olup olmadığı, şirketler arası uygulama ve açıklama farklılıklarının olup olmadığı ve zamanla çevre duyarlılıklarının artıp artmadığı tespit edilmeye çalışılmıştır. Bunlardan farklı olarak üniversitelerin de sürdürülebilirliğe ve çevreye ilişkin yaklaşımları üzerine de çalışmalar yapılmıştır. Yapılan çalışmaların genelinde, şirketlerin sürdürülebilirliğe ilişkin uygulamalarında ve açıklamalarında giderek artış olduğu ancak sektörel bazda ve ulusal ve uluslararası bazda farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Ayrıca sürdürülebilirliğe ve çevreye ilişkin raporlamalarda, standartlar ve kılavuzlar arasında farklılıklar olduğu, Global Reporting Initiative (GRI – Küresel Raporlama Girişimi) uyumlu raporlamalar yapılmadığı ve şirketlerin çevresel duyarlılıkların raporlardan net olarak anlaşamadığı gibi sonuçlar vurgulanmıştır. Üniversitelere ilişkin olarak da çevresel sorumluluğa sahip oldukları, faaliyetlerde buldukları ve sürdürülebilirliği benimsedikleri sonucuna varılmıştır.

Tablo 2. Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilir Çevre ve Çevre Muhasebesine İlişkin İçerik Analizi Yöntemi Kullanan Yerel Literatür

Kaynak	Çalışmanın Amacı	Çalışmanın Veri Seti	Bulgular / Sonuç
Erdoğan, Erdoğan ve Tosun (2012)	Seyahat acentelerinin web sayfalarında yer verdikleri çevreye ilişkin bilgi sunumları ve bilgi sunumlarından çevresel hassasiyet ve algıların belirlenmesi	1382 adet seyahat acentesinin web sitesi	Seyahat acentelerinin %99'dan fazlasının web sitelerinde çevresel öğelere ilişkin herhangi bir kullanıma yer vermediği, çevresel öğelere yer veren acentelerin en fazla çevre/doğa koruma öğesini kullandıkları görülmüştür.
Mısırdalı Yangil (2015)	ISO'nun 2103'te belirlediği 100 büyük sanayi şirketinin Kasım 2014 – Ocak 2015 arasında tespit edilen sürdürülebilirlik raporlarının sürdürülebilirlik boyutları açısından içerik analizi yöntemi ile incelenmesi	ISO'nun belirlediği 100 büyük sanayi şirketinden 21 tanesinin Kasım 2014 – Ocak 2015 arası tespit edilen sürdürülebilirlik raporları	Yapılan analiz sonucunda sürdürülebilirlik raporlarında; çevresel boyut altında iklimin, emisyonun ve sera gazının, sosyal boyut altında iş sağlığı ve güvenliğinin ve yetenek yönetiminin ve ekonomik boyut altında finansal bilgilerin en fazla raporlanan bilgiler olduğu bulunmuştur.

Tablo 2. Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilir Çevre ve Çevre Muhasebesine İlişkin İçerik Analizi Yöntemi Kullanan Yerel Literatür (Devam)

Kaynak	Çalışmanın Amacı	Çalışmanın Veri Seti	Bulgular / Sonuç
Taç ve Gümrah (2015)	BIST imalat sektöründe yer alan şirketlerin çevresel performanslarının sürdürülebilirlik raporları aracılığıyla tespit edilmesi	BIST imalat sektöründe yer alan 9 şirketin 2013 yılı sürdürülebilirlik raporları	İçerik analizi yöntemiyle belirlenen çevresel performans kriterlerinin TOPSIS yöntemi ile analizi sonucunda şirketler çevresel performans açısından sıralanmış ve en yüksek performansın AKÇANSA ve en düşük performansın BRISA şirketlerine ait olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Adalessossi, Demirel Utku, Çavuşoğlu, Almasri, ve Gezer (2015)	Hindistan, Almanya, Türkiye ve Brezilya şirketlerinin 2014 yılında GRI web sitesinde yer alan ve GRI Kılavuzu 3.1.'e göre hazırlanmış 2013 yılı sürdürülebilirlik raporlarının karşılaştırılması	Hindistan (16), Almanya (20), Türkiye (16) ve Brezilya'dan (20) toplam 72 şirkete ait 64 sürdürülebilirlik raporu ve 8 yıllık rapor	Sürdürülebilirlik raporlarında ülkeler ve sektörler arasında önemli farklılıklar olduğu, şirket büyüklüğünün bu farklılıkta etkisinin olmadığını belirtmiştir. Ülkelerin; çevre, yönetim ve sosyal açıdan en yüksek ve Hindistan dışında ürün sürdürülebilirliği, insan hakları ve toplum açısından en düşük açıklama skorlarına sahip oldukları, Hintli şirketlerin entegre raporlar üretmeye daha meyilli oldukları ve en fazla enerji sektörünün sürdürülebilirlik bilgisi ürettiği ifade edilmiştir.
Yaz ve Demirel Utku (2015)	Sürdürülebilirlik raporlamasının Türkiye'de raporlama yapan şirketlerdeki görünümünün belirlenmesi	1 Ocak 2005-1 Haziran 2015 arasında sürdürülebilirlik raporlaması yapan 80 şirkete ait 6.240 sayfayı içeren 186 sürdürülebilirlik raporu	Raporların şirket, sektör, çalışan gibi çeşitli başlıklar açısından ele alındığı çalışmada sürdürülebilirlik raporlaması yapan şirketlerin %84'ünün GRI ilkelerini ve %40'ının da G3 çerçevesini uyguladığı ve en fazla raporlamanın 2014 yılında yapıldığı sonuçlarına ulaşılmıştır.
Demirel ve Erdogan (2016)	BIST Sürdürülebilirlik Endeksi kapsamındaki şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarının içerdiği unsurların incelenmesi	BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan 15 şirketin sürdürülebilirlik raporları	Çalışmada ele alınan 15 şirketin 5'inin sürdürülebilirlik raporlaması yapmadığı ve endeks seçim kriterlerinin çevresel, kurumsal yönetim ve sosyal başlıklarından oluştuğu görülmüştür. Endeksin ise henüz gelişmekte olduğu ve şirketlerin sürdürülebilirliğe ilişkin çalışmalarını yıllar geçtikçe artırdığı belirtilmiştir.
Aracı ve Yüksel (2016)	BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'ndeki şirketlerin hazırladıkları sürdürülebilirlik raporlarının etkinliğinin incelenmesi	2014-2015 döneminde BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan 15 şirketin 2013 yılı sürdürülebilirlik raporları	Şirketlerin 2013 sürdürülebilirlik raporlarının 8'inin GRI ilkelerine göre hazırlandığı ve sürdürülebilirliğin çevresel ve sosyal boyutlarına ilişkin açıklama skorunun diğer boyut skorlarına göre düşük olduğu bulunmuştur.
Ekeril ve Göde (2017)	Türkiye'deki otellerin sürdürülebilirlik raporlarının içeriklerinin GRI standardı ile benzerlik ve farklılıklarının incelenmesi	2014 – 2017 yılları arasında Türkiye'de faaliyet gösteren ve web sitelerinde sürdürülebilirlik raporu yayınlayan 10 otel	Türkiye'deki otellerin hazırladıkları sürdürülebilirlik raporlarının GRI standartlarına uymadığı gözlemlenmiştir. Ayrıca raporlarda en fazla çevresel performans kodlarına rastlanmıştır.
Aras, Tezcan ve Kutlu Furtuna (2018)	Sürdürülebilirlik uygulamalarının, kamu ve özel banka ayrımı esas alınarak, bankacılık sektöründe değişim ve gelişiminin ekonomik, finansal, çevresel, sosyal ve yönetsel olarak 5 boyutta araştırılması	2009 – 2015 yılları arasında sürdürülebilirlik raporu yayınlayan 3 kamu ve 7 özel olmak üzere toplam 10 bankanın 29 adet sürdürülebilirlik raporu	139 kriter kullanılarak yapılan içerik analizi sonucunda; sürdürülebilirlik raporlarında sosyal ve çevresel boyutla ilgili açıklamaların kamu bankalarında özel bankalara nazaran daha fazla olduğu ve yönetsel açıklamaların daha az olduğu tespit edilmiştir.

Tablo 2. Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilir Çevre ve Çevre Muhasebesine İlişkin İçerik Analizi Yöntemi Kullanan Yerel Literatür (Devam)

Kaynak	Çalışmanın Amacı	Çalışmanın Veri Seti	Bulgular / Sonuç
Karadeniz ve Ünlübulduk (2018)	2017 yılında marka değeri olarak dünyadaki ilk 5 havayolu şirketi ile BIST'teki iki havayolu şirketinin kurumsal sorumluluk raporlarının içeriklerinin karşılaştırmalı olarak incelenmesi	2017 yılının dünyada en değerli markaya sahip ilk 5 ve BIST'te işlem gören 2 havayolu şirketi	Şirketlerin kurumsal sorumluluk raporlamasına önem gösterdiği, en fazla çevreye ilişkin uygulamaların raporlandığı ve çalışmaya konu havayolu şirketlerinin birbirlerine yakın seviyede kurumsal sorumluluk faaliyeti gerçekleştirdiği tespit edilmiştir.
Şahin ve Çankaya (2018)	Şirketlerin, 2017 yılına kadar GRI rehberine uygun olarak hazırladıkları sürdürülebilirlik raporlarında yer verdikleri konuların araştırılması	GRI içerik indeksine sahip ve GRI web sitesinden elde edilen 42 şirkete ait 100 adet sürdürülebilirlik raporu	Şirketlerin düzenledikleri sürdürülebilirlik raporlarında strateji ve profil göstergesine ilişkin açıklamaların yönetim ve performans göstergesine ilişkin açıklamalardan daha fazla olduğu sonucuna ulaşılmıştır.
Gümrah ve Güngör Tañç (2018)	Şirketlerin sundukları sürdürülebilirlik raporlarının GRI nitelik kriterlerince incelenmesi ve raporların içeriklerinin kalite olarak karşılaştırılması	BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde 10 şirketin 2014 ve 2015 yıllarındaki toplam 20 sürdürülebilirlik raporları	Türkiye'de sürdürülebilirlik raporlamasının hala gelişmesi gerektiğini ve analiz kapsamındaki raporların tamamının kalitenin bileşenleri açısından gelişiminin sağlanması gerektiğini vurgulamışlardır.
Gümrah ve Büyükepekçi (2019)	2008-2017 yılları arasında yayınlanan sürdürülebilirlik raporlarının durumunun tespit edilmesi ve sürdürülebilirlik raporu yayınlamada şirket büyüklüğünün ve sektörünün etkisi	GRI'nın raporlama veri tabanında olan 2008-2017 yılları arasında yayınlanmış 300 adet sürdürülebilirlik raporu	Sürdürülebilirlik raporu yayınlamanın şirket büyüklüğü ile doğru orantılı olduğu ve en çok, sırasıyla, holding, finans ve enerji sektörlerinin rapor yayınladıkları ve raporlarda yıllar itibarıyla hangi sürdürülebilirlik boyutları kapsamında göstergelere kaç kere yer verildiği ifade edilmiştir.
Aytar (2019)	BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan şirketlerin kurumsal sosyal sorumluluk çalışmalarının içerik analiz yoluyla incelenmesi	BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde Kasım 2018 – Ekim 2019 döneminde yer alan 50 şirketin web siteleri, sürdürülebilirlik raporları ve ülke basınında yer alan kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri	Şirketlerin kurumsal sosyal sorumluluk altında en çok önemi sosyal ve kültürel faaliyetlere verdikleri ve kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetinde bulunma eğiliminin şirketler arası ve sektörler arası farklılıklar gösterdiği bulunmuştur. Çevresel duyarlılık açısından ağaçlandırma çalışmalarına önem verildiği gözlenmiştir.
Süklüm ve Hiçyorulmaz (2019)	Şirketlerin faaliyet raporlarında çevresel bildirimlerin tespit edilmesi, içeriklerinin ve niteliklerinin araştırılması	BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde 2017 değerlemeye tabi şirketler listesindeki 63 şirkete ait faaliyet raporları	Faaliyet raporlarında çevre ile ilgili 49 adet kelimeyi kullanan şirketlerin sayıları tablolanmış ve şirketlerin çevre muhasebesi kullanmadığı, çevresel maliyetlere ilişkin sayısal olmayan genel bilgilere yer verildiği sonuçlarına ulaşılmıştır.
Saygılı, Gören Yargı ve Erginer (2020)	Sürdürülebilirlik kavramlarının açıklanma düzeyinin belirlenmesi	BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan 37 şirketin sürdürülebilirlik raporları	Sosyal, çevresel ve ekonomik sürdürülebilirlik boyutlarına ilişkin 68 adet kelimenin kullanım oranları gösterilmiş ve şirketlerin yaşının ve büyüklüğünün temsilcisi olarak çalışan sayısı ile sürdürülebilirlik raporlarının kapsamı arasındaki doğru orantı olduğu görülmüştür.

Tablo 2. Sürdürülebilirlik, Sürdürülebilir Çevre ve Çevre Muhasebesine İlişkin İçerik Analizi Yöntemi Kullanan Yerel Literatür (Devam)

Kaynak	Çalışmanın Amacı	Çalışmanın Veri Seti	Bulgular / Sonuç
Yeşilçelebi (2020)	Bağımsız denetim şirketlerinin sürdürülebilirlik seviyelerinin ve sürdürülebilirlik raporlarının sürdürülebilirlik boyutlarını içermeye derecelerinin analizi	Sürdürülebilirlik raporu yayınlamış olan iki bağımsız denetim şirketi tarafından yayınlanmış toplam beş sürdürülebilirlik raporu	Bağımsız denetim şirketlerinin sürdürülebilirlik raporlarında sundukları bilgilerin doğruluğuna ilişkin bir güvence olmadığı ve bu tür şirketlerin sürdürülebilirlik konusuna ilgi göstermediği sonucuna ulaşılmıştır.
Karadeniz ve Uzpak (2020)	Şirketlerde sürdürülebilirlik faaliyetlerinin raporlanma düzeylerinin, eksikliklerinin ve üstünlüklerinin analiz edilmesi	BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde 2014'ten beri sürekli yer alan 7 şirketin 2018 yılına ait faaliyet raporları	Şirketlerin sürdürülebilirliğin üç boyutu açısından da duyarlı oldukları ancak raporlamada paylaşılan bilgi düzeylerinin farklılaştığı ifade edilmiştir.

Yerel literatürde; genel olarak BIST'te işlem gören şirketlerde içerik analizine dayalı çalışmalar yapılmış olup Tablo 2'de verilmiştir. BIST şirketleri dışında; turizm, havayolu, bağımsız denetim ve İstanbul Sanayi Odası (ISO) listesindeki en büyük sanayi şirketleri üzerine çalışmalar yapılmıştır. Çalışmalarda; sürdürülebilirlik raporlarının, faaliyet raporlarının ya da kurumsal sosyal sorumluluk raporlarının sürdürülebilirlik boyutlarını içerip içermediği, bu raporların GRI düzenlemelerine uygun olup olmadığı, düzenlenen raporların karşılaştırılarak bilgi paylaşımı ve sürdürülebilirlik boyutları açısından farklı olup olmadığı ve raporlarda çevresel ifadelerin yer alma düzeyleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Yapılan çalışmaların sonucunda; şirketlerin düzenledikleri raporların geliştirilmesi gerektiği, raporlama yapmanın şirket büyüklüğünden ve sektöründen etkilendiği ve raporlarda sürdürülebilirliğe ilişkin bilgi paylaşımı düzeylerinin farklılaştığı ifade edilmiştir. Sürdürülebilirliğin boyutlarının raporlarda yer alıp almadığına ilişkin yapılan çalışmalarda; raporlarda açıklamaların en fazla çevresel ve sosyal boyutlarla ilgili olduğu tespit edilmiştir. Sürdürülebilirliğe dair düzenlenen raporlarda çevresel boyutun araştırılmasına ilişkin çalışmalarda ise; şirketlerin çevresel sürdürülebilirlik performanslarının düşük olduğu ve raporlarda da yeteri kadar yer verilmediği sonucu elde edilmiştir.

3. Veri ve Yöntem

Çalışma kapsamında; 2018 – 2019 ve 2020 – 2021 dönemlerinde BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarında çevre ile ilgili açıklamaların ve bildirimlerin yer alıp almadığı, yer alıyorsa hangi ifade bağlamında yer aldığı, ifade sayıları ve iki dönemin karşılaştırılmasıyla zamanla çevresel konulara bakış açıları tespit edilmeye çalışılmıştır. Her iki dönemde de endekste yer alan ve raporlarına ulaşılabilen 38 şirketin 2018 – 2019 ve 2020 – 2021 dönemleri sürdürülebilirlik raporları ile araştırma yürütülmüştür. Sürdürülebilirlik raporlarının açıklama başlıklarından birisi de çevresel sürdürülebilirlik olduğu için içerik analizi sürdürülebilirlik raporları ile sınırlandırılmıştır. Çalışma doğrultusunda; şirketlerin sürdürülebilirlik faaliyetlerine ilişkin bilgilerini içeren sürdürülebilirlik raporlarının içerik analizi ile çevresel sürdürülebilirliğe ve çevre muhasebesine ilişkin algılarına ve duyarlılıklarına ilişkin bir görüş elde edilmesi amaçlanmaktadır. Bununla birlikte dönemler arası karşılaştırma yapılarak zamanla çevre ile ilgili konulara şirketlerin ve sektörlerin bakış açılarındaki değişim ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmada yöntem olarak içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi; herhangi bir formatta yapılmış olan kayıtların içeriğine odaklanarak, belirli kelimelerin ve kavramların var olup olmadığını analiz etmede kullanılan ve sosyal bilimlerden oldukça kullanışlı bir teknik olarak tanımlanabilir (Sallan Gül ve Kahya Nizam, 2021: 182). Sürdürülebilirlik raporlarının içerik analizi, MAXQODA 2020 Professional paket programı kullanılarak gerçekleştirilmiştir.

4. Bulgular

Çalışmada BİST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarında yer alan sunumlar ve beyanlar içerik analizi yöntemiyle analiz edilmiş ve elde edilen çevresel bildirim ifadeleri Tablo 3'te gösterildiği gibi 41 madde altında toplanmıştır.

Tablo 3. Sürdürülebilirlik Raporlarındaki Çevresel İfadeler

Ağaçlandırma	Çevre kirliliği	Geri dönüşüm tesisi	Sürdürülebilir çevre
AR-GE	Çevre yönetimi	Görüntü kirliliği	Sürdürülebilir finans
Aritma tesisi	Çevresel performans	Gürültü kirliliği	Sürdürülebilirlik bilinci
Atık kontrolü	Çevresel raporlama	Hava kirliliği	Tehlikeli atık
Atık su	Çevresel risk	İklim	Toprak kirliliği
Atık yönetimi	Doğal kaynak	Kâğıt tasarrufu	Yakıt tasarrufu
Biyçeşitlilik	Doğalgaz tasarrufu	Karbon emisyonu	Yenilenebilir enerji
Çevre	Endüstri 4.0	Küresel ısınma	Yeşil bina
Çevre denetim	Enerji tasarrufu	Su kirliliği	Yeşil ekonomi
Çevre dostu	Filtreleme	Su tasarrufu	Yeşil finans
			Yeşil ofis

Çalışmada BİST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan 38 şirketin aşağıdaki Tablo 4'de sektörel dağılımları yer almaktadır.

Tablo 4. Analize Dahil Edilen Şirketler

Akenerji Elektrik Üretim A.Ş.	Elektrik Gaz ve Su
Aksa Enerji Üretim A.Ş.	
Zorlu Enerji Elektrik Üretim A.Ş.	
Anadolu Efes Biracılık ve Malt Sanayii A.Ş.	İmalat / Gıda, İçecek ve Tütün
Coca-Cola İçecek A.Ş.	
Kereviş Gıda Sanayi ve Ticaret A.Ş.	
Ülker Bisküvi Sanayi A.Ş.	
Aksa Akrilik Kimya Sanayii A.Ş.	İmalat / Kimya İlaç Petrol Lastik ve Plastik Ürünler
Aygaz A.Ş.	
Brisa Bridgestone Sabancı Lastik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	
Sodaş Sodyum Sanayi A.Ş.	
Arçelik A.Ş.	İmalat / Metal Eşya Makine Elektrikli Cihazlar ve Ulaşım Araçları
Ford Otomotiv Sanayi A.Ş.	
Otokar Otomotiv ve Savunma Sanayi A.Ş.	
Tofaş Türk Otomobil Fabrikası A.Ş.	
Vestel Beyaz Eşya Sanayi ve Ticaret A.Ş.	İmalat / Taş ve Toprağa Dayalı
Çimsa Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş.	
Kordsa Teknik Tekstil A.Ş.	İmalat / Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri
Enka İnşaat ve Sanayi A.Ş.	İnşaat ve Bayındırlık
Akbank T.A.Ş.	Mali Kuruluşlar / Bankalar
Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.	
Garanti BBVA	
Halk Bankası A.Ş.	
İş Bankası A.Ş.	
Şekerbank T.A.Ş.	
Vakıfbank A.Ş.	
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	

Tablo 4. Analize Dahil Edilen Şirketler (Devam)

Hacı Ömer Sabancı Holding A.Ş.	Mali Kuruluşlar / Holdingler ve Yatırım Şirketleri
Polisan Holding A.Ş.	
Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş.	
Tekfen Holding A.Ş.	
Logo Yazılım Sanayi ve Ticaret A.Ş.	Teknoloji / Bilişim ve Savunma
Aselsan Elektronik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	
Doğuş Otomotiv Servis ve Ticaret A.Ş.	Toptan ve Perakende Ticaret, Lokantalar ve Oteller / Toptan ve Perakende Ticaret
Migros Ticaret A.Ş.	
Şok Marketler Ticaret A.Ş.	
Türk Hava Yolları A.O.	Ulaştırma, Depolama ve Haberleşme
Turkcell İletişim Hizmetleri A.Ş.	

Tablo 5'te görüldüğü üzere; BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan şirketlerin Sürdürülebilirlik Raporlarında, çevresel sürdürülebilirlik ve çevre muhasebesi başlıklarının ve bu başlıklara ilişkin ifadelerin içerik analizine göre; sürdürülebilirlik raporlarında en sık kullanılan iki kelime çevre ve iklimdir. Ayrıca en az kullanılan ifadelerden birkaçının ise; geri dönüşüm tesisi, yeşil finans, atık kontrolü, çevresel raporlama, toprak kirliliği, görüntü kirliliği ve gürültü kirliliği olduğu görülmüştür.

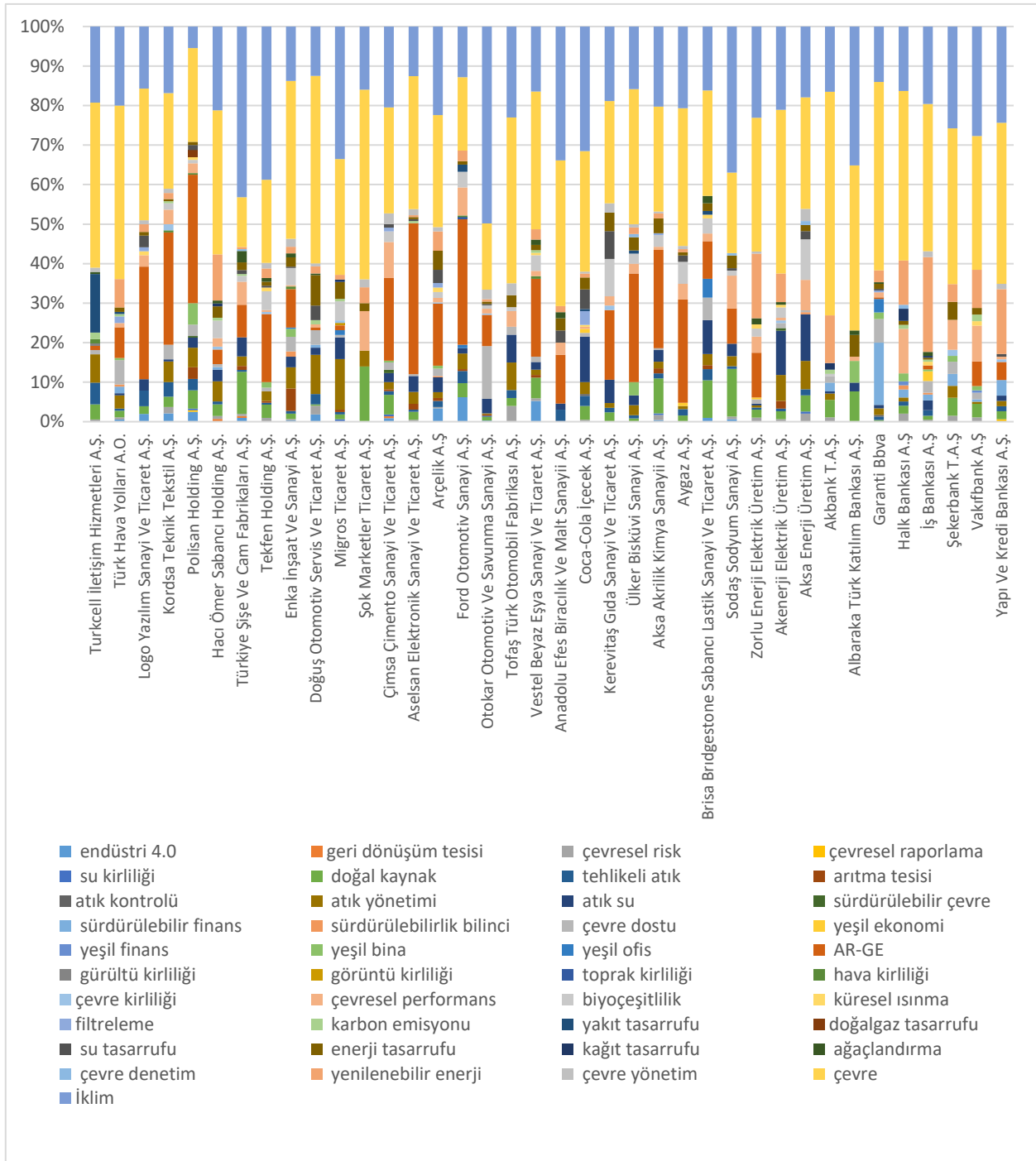
Tablo 5. İçerik Analizi-Kelime Sıklığı Sonuçları (2018 – 2019) (Kullanım Sıklığına Göre Sıralanmış)

Kelime (İfade)	f	Kelime (İfade)	f	Kelime (İfade)	f	Kelime (İfade)	f
Çevre	2144	Enerji tasarrufu	127	Ağaçlandırma	27	Çevre denetim	6
İklim	1475	Tehlikeli atık	90	Karbon emisyonu	20	Su kirliliği	5
AR-GE	775	Sürdürülebilir finans	61	Filtreleme	18	Doğalgaz tasarrufu	4
Yenilenebilir enerji	266	Su tasarrufu	60	Küresel ısınma	18	Sürdürülebilir çevre	4
Doğal kaynak	220	Çevre yönetim	58	Yeşil bina	18	Geri dönüşüm tesisi	3
Atık yönetimi	217	Endüstri 4.0	58	Çevre kirliliği	12	Yeşil Finans	2
Atık su	201	Yeşil ofis	45	Kâğıt tasarrufu	9	Atık kontrolü	2
Çevresel performans	182	Aritma tesisi	44	Yeşil ekonomi	9	Çevresel raporlama	2
Çevre dostu	152	Çevresel risk	43	Sürdürülebilirlik bilinci	9	Toprak kirliliği	1
Biyçeşitlilik	134	Yakıt tasarrufu	35	Hava kirliliği	8	Görüntü kirliliği	1
						Gürültü kirliliği	1

Tablo 6'ya göre ise; şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarında en sık kullanılan iki kelime yine çevre ve iklimdir. Ayrıca en az kullanılan ifadelerden birkaçının ise; yeşil ekonomi, geri dönüşüm tesisi, görüntü kirliliği, atık kontrolü, toprak kirliliği, çevre denetimi ve yeşil finans olduğu görülmüştür.

Tablo 6. İçerik Analizi-Kelime Sıklığı Sonuçları (2020 – 2021) (Kullanım Sıklığına Göre Sıralanmış)

Kelime (İfade)	f	Kelime (İfade)	f	Kelime (İfade)	f	Kelime (İfade)	f
Çevre	2843	Endüstri 4.0	111	Aritma tesisi	21	Doğalgaz tasarrufu	6
İklim	1577	Tehlikeli atık	102	Çevresel risk	21	Sürdürülebilirlik bilinci	5
Yenilenebilir enerji	686	Çevre yönetim	89	Küresel ısınma	21	Su kirliliği	4
AR-GE	459	Yakıt tasarrufu	81	Kâğıt tasarrufu	20	Geri dönüşüm tesisi	3
Enerji tasarrufu	195	Su tasarrufu	80	Çevresel performans	14	Sürdürülebilir çevre	3
Atık su	177	Sürdürülebilir finans	66	Çevre kirliliği	13	Yeşil ekonomi	3
Atık yönetimi	170	Karbon emisyonu	58	Yeşil ofis	11	Görüntü kirliliği	2
Çevre dostu	167	Ağaçlandırma	30	Çevresel raporlama	10	Atık kontrolü	1
Biyçeşitlilik	147	Filtreleme	29	Hava kirliliği	8	Toprak kirliliği	1
Doğal kaynak	133	Yeşil bina	22	Gürültü kirliliği	7	Çevre denetimi	0
						Yeşil finans	0

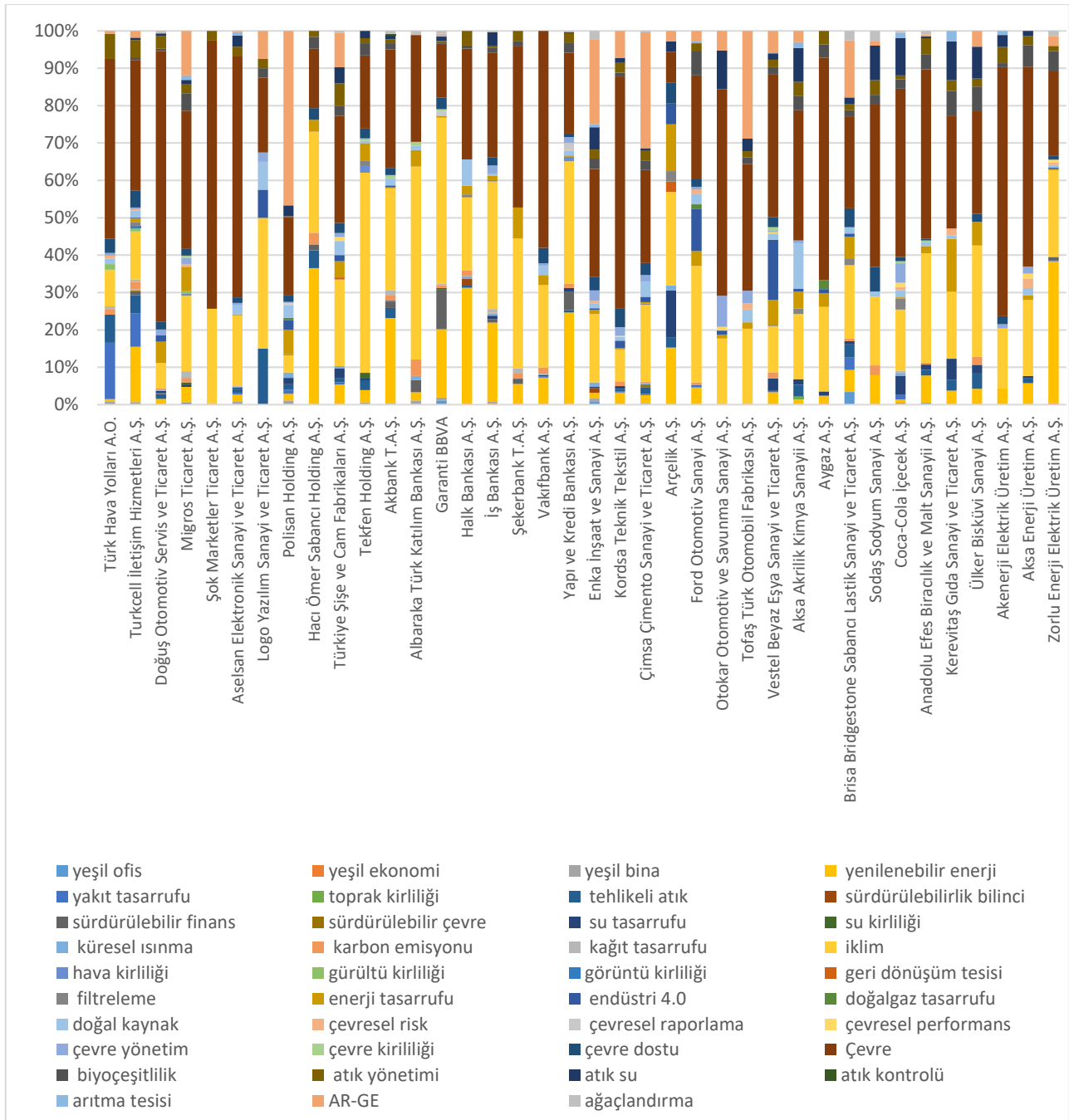
Şekil 1. BIST Sürdürülebilirlik Endeksinde Yer Alan Tüm Şirketlerin Kelime Analizi (2018 – 2019)

Tablolar karşılaştırıldığında analize konu iki dönem arasında sürdürülebilirlik raporlarında çevreye ilişkin en fazla ve en az kullanılan kelimelerde ve ifadelerde bir değişim olmadığı gözlenmiştir. Bu da şirketlerin çevresel sürdürülebilirlik ve çevresel yatırımlar konusunda her iki dönemde de aynı başlıklara önem verdiğinin bir göstergesi olarak kabul edilebilir. Sadece çevresel performans ifadesinde dramatik bir düşüş gözlenmektedir. Her iki tablo arasında ifadelerin toplam kullanım sayılarında (6.566'dan 7.396'ya) olan artışın ana nedeni çevre kelimesinde ki kullanım artışı olmuştur. Ayrıca şirketlerin çevresel sürdürülebilirliğe bakış açılarının değişmediği gibi, ifade sayılarının yakınlığı da aynı şekilde raporlar hazırlanırken de çevresel ifadeler açısından rapor şablonlarının ve düzeninin değişmediğine ilişkin fikir vermektedir.

Şekil 1’de görüldüğü üzere BIST Sürdürülebilir Endeksi’nde yer alan şirketlerin 2018 – 2019 dönemi sürdürülebilirlik raporlarında en kullanılan ifade olan çevre kelimesinin 129 kez ile en fazla Doğu Otomotiv Servis ve Ticaret A.Ş. sürdürülebilirlik raporunda geçtiği görülmektedir. En çok kullanılan ikinci ifade olan iklim kelimesinin de 164 kez ile en fazla Otokar Otomotiv ve Savunma Sanayi A.Ş. sürdürülebilirlik raporlarında geçtiği görülmektedir. Ayrıca şekil 1’de görüldüğü gibi birçok kelimenin bazı şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarında geçmediği görülmektedir.

Şekil 2’de görüldüğü üzere BIST Sürdürülebilir Endeksi’nde yer alan şirketlerin 2020-2021 sürdürülebilirlik raporlarında en sık kullanılan ifade olan çevre kelimesinin 331 kez ile en fazla Doğu Otomotiv Servis ve Ticaret A.Ş. sürdürülebilirlik raporunda geçtiği görülmektedir. En çok kullanılan ikinci ifade olan iklim kelimesinin de 117 kez ile en fazla Garanti BBVA şirketinin sürdürülebilirlik raporlarında geçtiği görülmektedir. Ayrıca birçok kelimenin bazı şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarında geçmediği görülmektedir.

Şekil 2. BIST Sürdürülebilirlik Endeksinde Yer Alan Tüm Şirketlerin Kelime Analizi (2020 – 2021)

Şekil 1 ve 2 karşılaştırıldığında; Doğu Otomotiv Servis ve Ticaret A.Ş.’nin çevre kelimesini en fazla kullanan şirket olmaya devam ettiği, Şekil 1’de iklim kelimesini en fazla kullanan şirket olan Otokar Otomotiv ve Savunma Sanayi A.Ş.’nin kullanım sayısının 164’ten 17’e düştüğü ve Şekil 2’de en fazla kullanan şirket olan Garanti BBVA’nın kullanım sayısının 33’ten 117’ye çıktığı görülmüştür.

Analiz kapsamındaki şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarında yer verilmeyen veya şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarının içermediği ifadeler ve ifadelerin yer almadığı rapor sayıları Tablo 7 ve 8’de görülmektedir. Tablo 7’ye göre 2018 – 2019 döneminde; analiz kapsamındaki 38 şirketin 37’sinde görüntü, gürültü ve toprak kirliliği ve doğalgaz tasarrufu ifadeleri yer almazken, çevre ve iklim ifadeleri bütün şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarında yer almaktadır.

Tablo 7. İçerik Analizi-İfadeleri İçermeyen Şirket Sayıları (2018 – 2019)

Kelime (İfade)	f	Kelime (İfade)	f	Kelime (İfade)	f	Kelime (İfade)	f
Görüntü Kirliliği	37	Çevre Denetim	33	Küresel Isınma	27	Çevre Dostu	12
Gürültü Kirliliği	37	Kâğıt Tasarrufu	33	Karbon Emisyonu	25	Ar-Ge	9
Toprak Kirliliği	37	Su Kirliliği	33	Yeşil Bina	25	Yenilenebilir Enerji	9
Doğalgaz Tasarrufu	37	Yeşil Ofis	33	Ağaçlandırma	24	Atık Su	7
Yeşil Finans	36	Hava Kirliliği	32	Aritma Tesisi	24	Enerji Tasarrufu	6
Atık Kontrolü	36	Yakıt Tasarrufu	32	Endüstri 4.0	23	Tehlikeli Atık	6
Çevresel Raporlama	36	Sürdürülebilirlik Bilinci	32	Su Tasarrufu	20	Çevresel Performans	5
Sürdürülebilir Çevre	35	Filtreleme	31	Çevre Yönetim	17	Atık Yönetimi	4
Geri Dönüşüm Tesisi	35	Sürdürülebilir Finans	28	Biyçeşitlilik	15	Doğal Kaynak	2
Yeşil Ekonomi	34	Çevre Kirliliği	28	Çevresel Risk	15	Çevre	0
						İklim	0

Tablo 8’e göre ise 2020 – 2021 döneminde; analiz kapsamındaki 38 şirketin sürdürülebilirlik raporlarının tamamında çevre denetimi ve yeşil finans ifadeleri yer almazken, 37 şirkette atık kontrolü, görüntü ve toprak kirliliği ifadeleri ve 36’ında da geri dönüşüm tesisi ile sürdürülebilirliğe ilişkin çevre ve bilinç ifadeleri yer almazken çevre ve iklim ifadeleri bütün şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarında yer almaktadır. Tablo 7 ve 8 karşılaştırıldığında, şirketlerin yer vermediği çevresel ifadelerde genel olarak bir değişim görülmemektedir.

Tablo 8. İçerik Analizi-İfadeleri İçermeyen Şirket Sayıları (2020 – 2021)

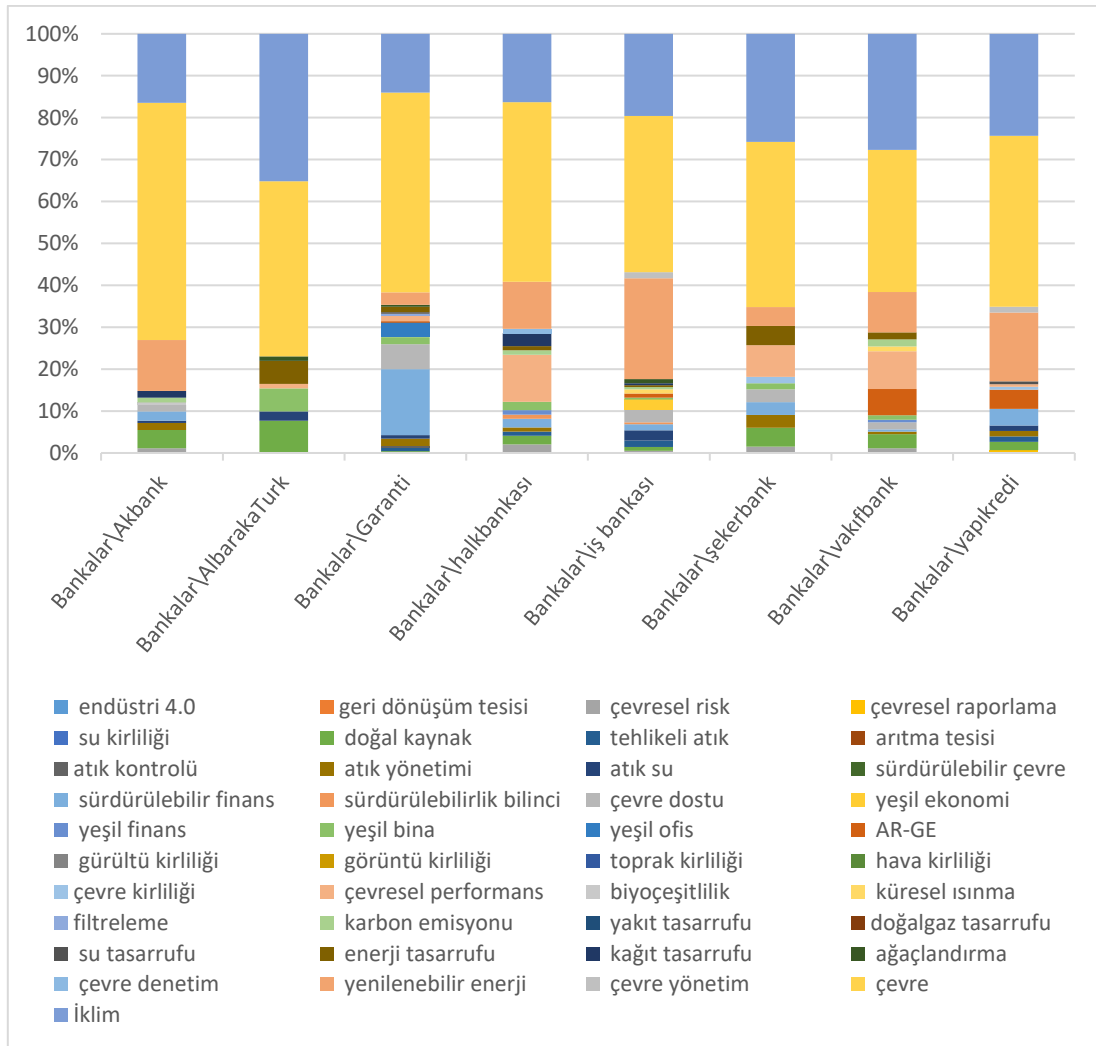
Kelime (İfade)	f	Kelime (İfade)	f	Kelime (İfade)	f	Kelime (İfade)	f
Çevre Denetimi	38	Gürültü Kirliliği	35	Çevresel Risk	27	Çevre Yönetim	15
Yeşil Finans	38	Hava Kirliliği	35	Filtreleme	27	Ar-Ge	14
Atık Kontrolü	37	Su Kirliliği	35	Yeşil Bina	26	Atık Su	11
Görüntü Kirliliği	37	Yeşil Ekonomi	35	Küresel Isınma	25	Çevre Dostu	11
Toprak Kirliliği	37	Yeşil Ofis	33	Yakıt Tasarrufu	25	Doğal Kaynak	10
Geri Dönüşüm Tesisi	36	Çevre Kirliliği	30	Ağaçlandırma	24	Biyçeşitlilik	8
Sürdürülebilir Çevre	36	Çevresel Performans	30	Endüstri 4.0	21	Enerji Tasarrufu	5
Sürdürülebilirlik Bilinci	36	Kâğıt Tasarrufu	30	Tehlikeli Atık	17	Atık Yönetimi	4
Çevresel Raporlama	35	Aritma Tesisi	28	Karbon Emisyonu	16	Yenilenebilir Enerji	4
Doğalgaz Tasarrufu	35	Sürdürülebilir Finans	28	Su Tasarrufu	16	Çevre	0
						İklim	0

Şekil 1 ve 2’de ve Tablo 5’te ve 6’da yer alan bilgilere göre şirketlerin tümü, çevre ve iklim ifadelerini içeren sürdürülebilirlik raporları yayınlamışlardır. Ancak çevre ve iklim kelimeleri genel ve kapsayıcı ifadeler olduğu için şirketlerin çevre duyarlılıkları sürdürülebilirlik raporlarında detay ifadelerle yer verip vermediklerine göre daha iyi yorumlanabilir. Örneğin, her iki tabloda da çevre kelimesini en fazla kullanan Doğu Otomotiv Servis ve Ticaret A.Ş.’nin sürdürülebilirlik raporlarında, araştırma kapsamındaki 41 ifadenin

2018 -2019 döneminde 23'ünün ve 2020 – 2021 döneminde 24'ünün hiç kullanılmadığı görülmüştür. İklim ifadesini 2018 – 2019 döneminde 164 kez ile en fazla kullanan Otokar Otomotiv ve Savunma Sanayi A.Ş. 'nin sürdürülebilirlik raporlarında, araştırma kapsamındaki 41 ifadenin 24'ünün hiç kullanılmadığı ve 2020 - 2021 döneminde 117 kez ile en fazla kullanan Garanti BBVA'nın sürdürülebilirlik raporlarında, araştırma kapsamındaki 41 ifadenin 21'inin hiç kullanılmadığı görülmüştür. Görüntü kirliliği, gürültü kirliliği, toprak kirliliği, atık kontrolü, kaynakların tasarrufu, hava kirliliği gibi birçok ifade her iki dönemde de şirketlerin birçoğunun sürdürülebilirlik raporlarında yer almamaktadır. Şirketlerin bu konulara ilişkin faaliyetlerinde ve/veya açıklamalarında duyarlı olmadıkları sonucuna ulaşılabilir. Buna karşın atık su, enerji tasarrufu, yenilenebilir enerji gibi ifadeler ise şirketlerin daha duyarlı oldukları ve sürdürülebilirlik raporlarında daha fazla yer verdikleri ifadeler olmuştur.

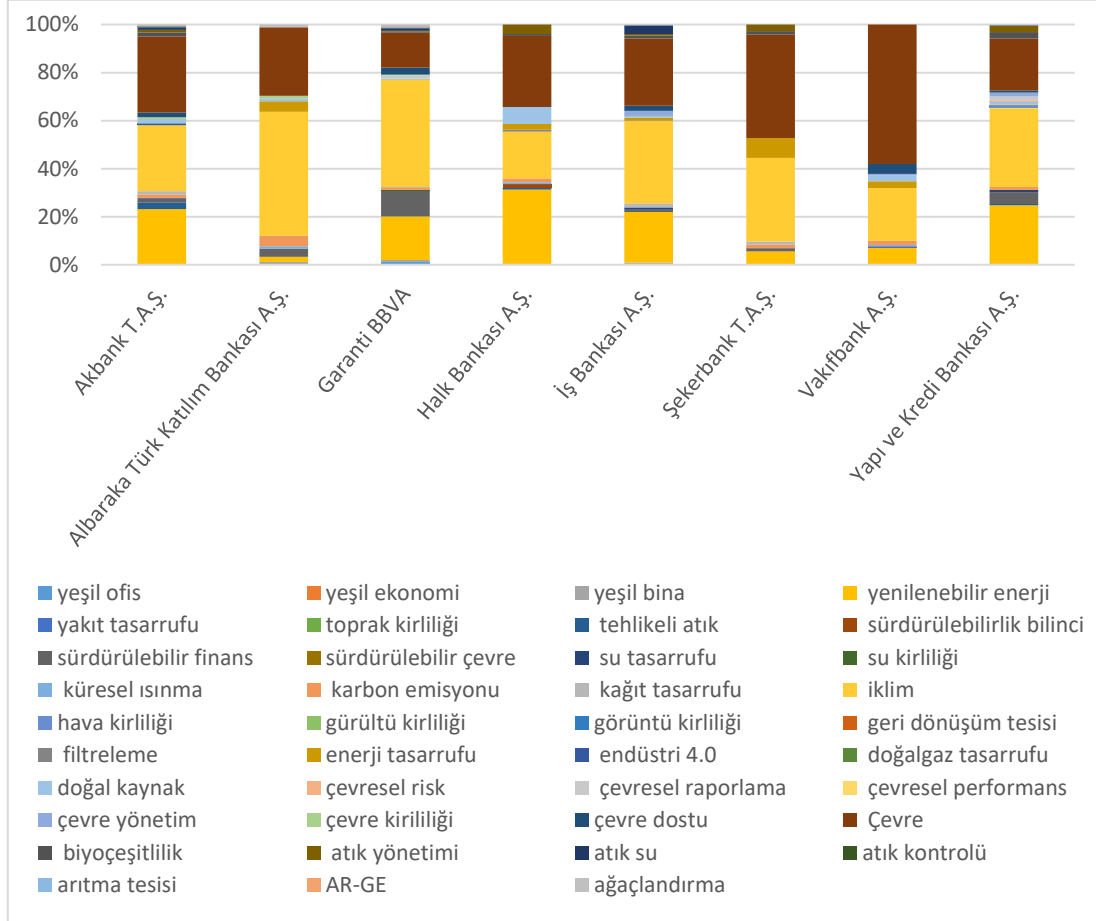
Şekil 3'de 2018 – 2019 döneminde BIST Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan bankaların sürdürülebilirlik raporlarında en sık geçen kelimelerin sıklık dereceleri görülmektedir. Sürdürülebilirlik raporlarında çevre kelimesine en fazla yer veren bankalar, 112 kez ile Garanti BBVA ve 103 kez ile Akbank olurken en az yer veren bankalar 26 kez ile Şekerbank ve 38 kez ile Albaraka Türk'tür. En fazla kullanılan ikinci kelime olan iklim ifadesinin Vakıfbank ve İş Bankası ve üçüncü kelime olan yenilenebilir enerji ifadesinin yine İş Bankası'nın sürdürülebilirlik raporlarında kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca birçok kelimenin de bankaların sürdürülebilirlik raporlarında bahsedilmediği görülmektedir.

Şekil 3. BIST Sürdürülebilirlik Endeksindeki Bankaların Kelime Analizi (2018 – 2019)

Şekil 4'e göre 2020 – 2021 döneminde; sürdürülebilirlik raporlarında çevre kelimesine en fazla yer veren bankalar, 169 kez ile Vakıfbank A.Ş. ve 115 kez ile Akbank olurken en az yer veren bankalar 26 kez ile Albaraka Türk ve 31 kez Şekerbank'tır. En fazla kullanılan ikinci kelime olan iklim ifadesinin Garanti ve İş Bankası ve üçüncü kelime olan yenilenebilir enerji ifadesinin yine Akbank ve Yapı Kredi sürdürülebilirlik raporlarında kullanıldığı görülmektedir. Birçok kelimenin de bankaların sürdürülebilirlik raporlarında bahsedilmediği görülmektedir.

Şekil 4. BIST Sürdürülebilirlik Endeksindeki Bankaların Kelime Analizi (2020 – 2021)

Şekil 3 ve 4 beraber incelendiğinde; her iki şekilde de en fazla yer verilen ifade olan çevre kelimesi Şekil 3'e (2018 – 2019) göre Garanti BBVA ve Akbank T.A.Ş.'nin sürdürülebilirlik raporlarında en sık yer alırken, Şekil 4'e (2020 – 2021) göre Vakıfbank A.Ş. ve Akbank T.A.Ş.'nin raporlarında en sık olarak yer almıştır. Sürdürülebilirlik raporlarında en fazla yer alan ikinci kelime olan iklim ise; Şekil 3'e göre Vakıfbank A.Ş. ve İş Bankası A.Ş. raporlarında en sık şekilde yer alırken Şekil 4'e göre Garanti BBVA ve İş Bankası A.Ş. raporlarında en sık olarak yer almıştır. Şekillere göre Akbank ve İş Bankası, sırasıyla, çevre ve iklim konularındaki duyarlılık ve faaliyetlerini korumuştur. Garanti bankası çevre hassasiyetini azaltırken iklime odaklanmış ve Vakıfbank ise hem çevre hem de iklim konusunda duyarlılığını ve faaliyetlerini geliştirmiştir.

Analiz kapsamındaki bankaların sürdürülebilirlik raporlarında yer verilmeyen veya bankaların sürdürülebilirlik raporlarının içermediği ifadeler ve ifadelerin yer almadığı rapor sayıları Tablo 9 ve 10'da görülmektedir. Tablo 9'a göre 2018 – 2019 döneminde; analiz kapsamındaki 8 bankanın tamamında ifadelerin 11 tanesi yer almazken, çevre, iklim ve doğal kaynak ifadeleri bütün şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarında yer almaktadır.

Tablo 9. İçerik Analizi-İfadeleri İçermeyen Banka Sayıları (2018 – 2019)

Kelime (İfade)	f	Kelime (İfade)	f	Kelime (İfade)	f	Kelime (İfade)	f
Endüstri 4.0	8	Doğalgaz Tasarrufu	8	Çevre Kirliliği	6	Atık Su	3
Geri Dönüşüm Tesisi	8	Çevresel Raporlama	7	Küresel Isınma	6	Çevre Dostu	3
Su Kirliliği	8	Atık Kontrolü	7	Su Tasarrufu	6	Atık Yönetimi	2
Aritma Tesisi	8	Yeşil Ekonomi	7	Çevre Yönetim	6	Yeşil Bina	2
Sürdürülebilir Çevre	8	Yeşil Ofis	7	Kâğıt Tasarrufu	5	Çevresel Performans	2
Gürültü Kirliliği	8	Biyçeşitlilik	7	Ağaçlandırma	5	Enerji Tasarrufu	2
Görüntü Kirliliği	8	Filtreleme	7	Tehlikeli Atık	4	Sürdürülebilir Finans	1
Toprak Kirliliği	8	Çevre Denetim	7	Ar-Ge	4	Yenilenebilir Enerji	1
Hava Kirliliği	8	Sürdürülebilirlik Bilinci	6	Karbon Emisyonu	4	Doğal Kaynak	0
Yakıt Tasarrufu	8	Yeşil Finans	6	Çevresel Risk	3	Çevre	0
						İklim	0

Tablo 10’da göre 2020 – 2021 döneminde; analiz kapsamındaki 8 bankanın tamamında ifadelerin 9 tanesi yer almazken, çevre, enerji tasarrufu, iklim, karbon emisyonu ve yenilenebilir enerji ifadeleri bütün şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarında yer almaktadır.

Tablo 10. İçerik Analizi-İfadeleri İçermeyen Banka Sayıları (2020 – 2021)

Kelime (İfade)	f	Kelime (İfade)	f	Kelime (İfade)	f	Kelime (İfade)	f
Çevre Denetimi	8	Aritma Tesisi	7	Çevresel Raporlama	6	Ağaçlandırma	3
Çevresel Performans	8	Atık Kontrolü	7	Filtreleme	6	Çevre Dostu	3
Doğalgaz Tasarrufu	8	Çevresel Risk	7	Çevre Kirliliği	5	Atık Yönetimi	2
Geri Dönüşüm Tesisi	8	Endüstri 4.0	7	Tehlikeli Atık	5	Biyçeşitlilik	2
Görüntü Kirliliği	8	Hava Kirliliği	7	Atık Su	4	Sürdürülebilir Finans	2
Gürültü Kirliliği	8	Su Kirliliği	7	Çevre Yönetim	4	Doğal Kaynak	1
Sürdürülebilir Çevre	8	Sürdürülebilirlik Bilinci	7	Kâğıt Tasarrufu	4	Çevre	0
Toprak Kirliliği	8	Yakıt Tasarrufu	7	Küresel Isınma	4	Enerji Tasarrufu	0
Yeşil Finans	8	Yeşil Ekonomi	7	Su Tasarrufu	4	İklim	0
Ar-Ge	7	Yeşil Ofis	7	Yeşil Bina	4	Karbon Emisyonu	0
						Yenilenebilir Enerji	0

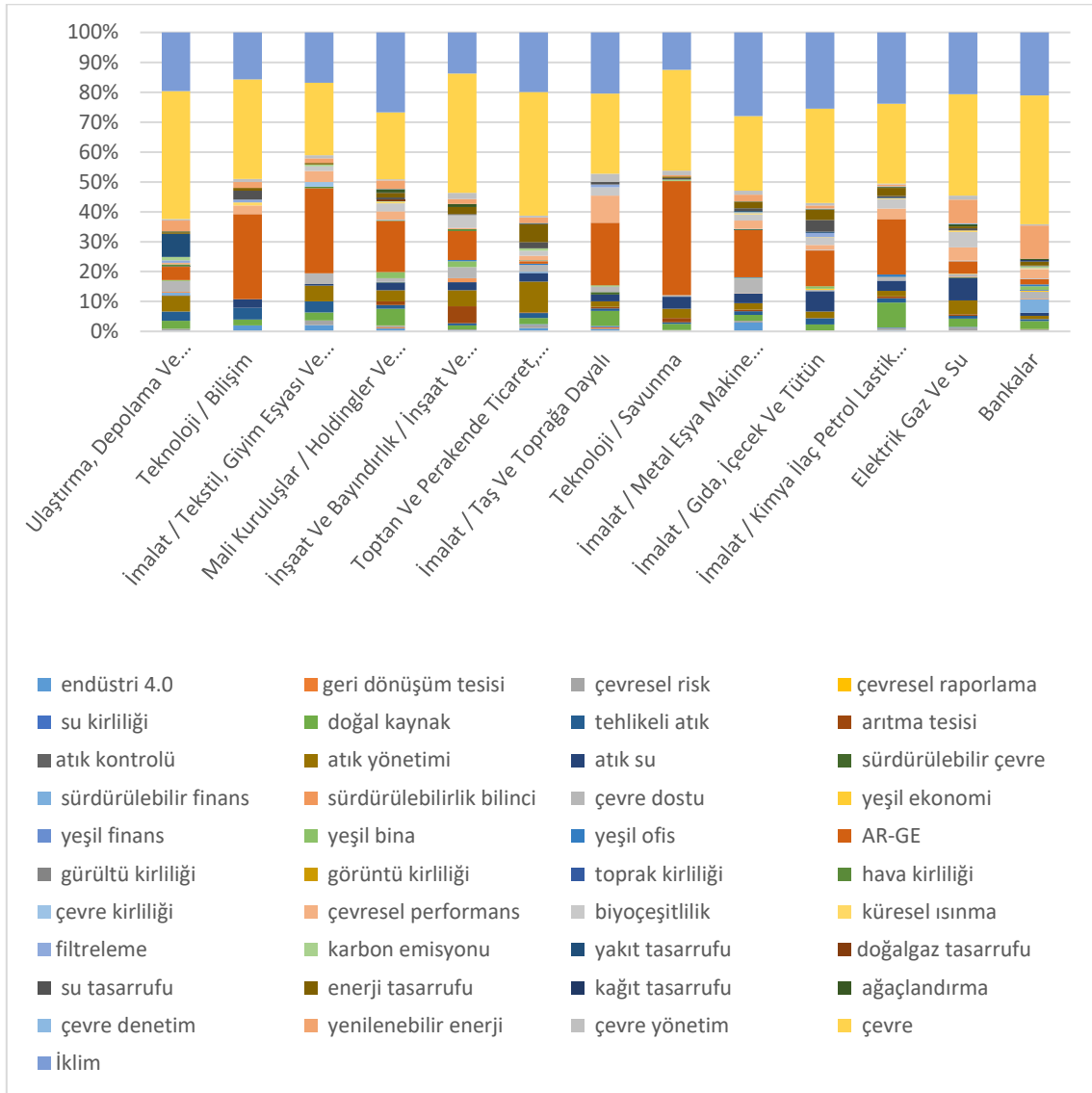
Tablo 9 ve 10 karşılaştırıldığında; 2018 – 2019 döneminde raporlarda hiç kullanılmayan yakıt tasarrufu, hava kirliliği, su kirliliği ve endüstri 4.0 ifadelerine 2020 – 2021 döneminde yer verilirken, daha önce yer verilen çevresel performans ve çevre yönetimi ifadelerine ise sonraki dönemde yer verilmediği gözlenmiştir. Bütün banka raporlarında yer alan ifade sayısı ise artmış ve yer almayan ifade sayısı düşmüştür. Bu durum; bankaların, enerji verimliliği ve tasarrufu başta olmak üzere çevre ile ilgili konularda daha da duyarlı davrandıkları fikrini vermektedir.

Şekil 5 ve 6’da ve Tablo 9 ve 10’da yer alan bilgilere göre bankaların tümü, çevre ve iklim ifadelerini içeren sürdürülebilirlik raporları yayınlamışlardır. Yukarıda da ifade edildiği gibi çevre ve iklim kelimeleri genel ve kapsayıcı ifadeler olduğu için bankaların çevre duyarlılıkları sürdürülebilirlik raporlarında detay ifadelerle yer verip vermediklerine göre daha iyi yorumlanabilir. Örneğin, 2018 – 2019 döneminde 112 kez ile çevre kelimesini en fazla kullanan Garanti BBVA’nın ve 103 kez kullanan Akbank’ın sürdürülebilirlik raporlarında, araştırma kapsamındaki 41 ifadenin sırasıyla 23’ünün ve 29’unun hiç kullanılmadığı görülmüştür. 2020 – 2021 döneminde ise; 169 kez ile çevre kelimesini en fazla kullanan Vakıfbank ve 115 kez kullanan Akbank’ın sürdürülebilirlik raporlarında, araştırma kapsamındaki 41 ifadenin sırasıyla 30’unun ve 21’inin hiç kullanılmadığı görülmüştür. Her iki dönemde de geri dönüşüm tesisi, sürdürülebilir çevre, görüntü kirliliği, gürültü kirliliği, toprak kirliliği, doğalgaz tasarrufu ifadelerinin bankaların birçoğunun sürdürülebilirlik raporlarında yer almamakta olduğundan bankaların bu konulara ilişkin faaliyetlerinde ve/veya açıklamalarında duyarlı olmadıkları sonucuna ulaşılabilir. Kullanılmayan ifadelerin ortak noktasının kirlilik

çeşitli başlıkları olduğu dikkat çekmekte ve bankaların kirlilik konusunda duyarlı olmadıkları sonucuna da ulaşılabilir. Buna karşın sürdürülebilir finans, doğal kaynak, enerji tasarrufu, yenilenebilir enerji gibi ifadeler ise bankaların daha duyarlı oldukları ve sürdürülebilirlik raporlarında daha fazla yer verdikleri ifadeler olmuştur.

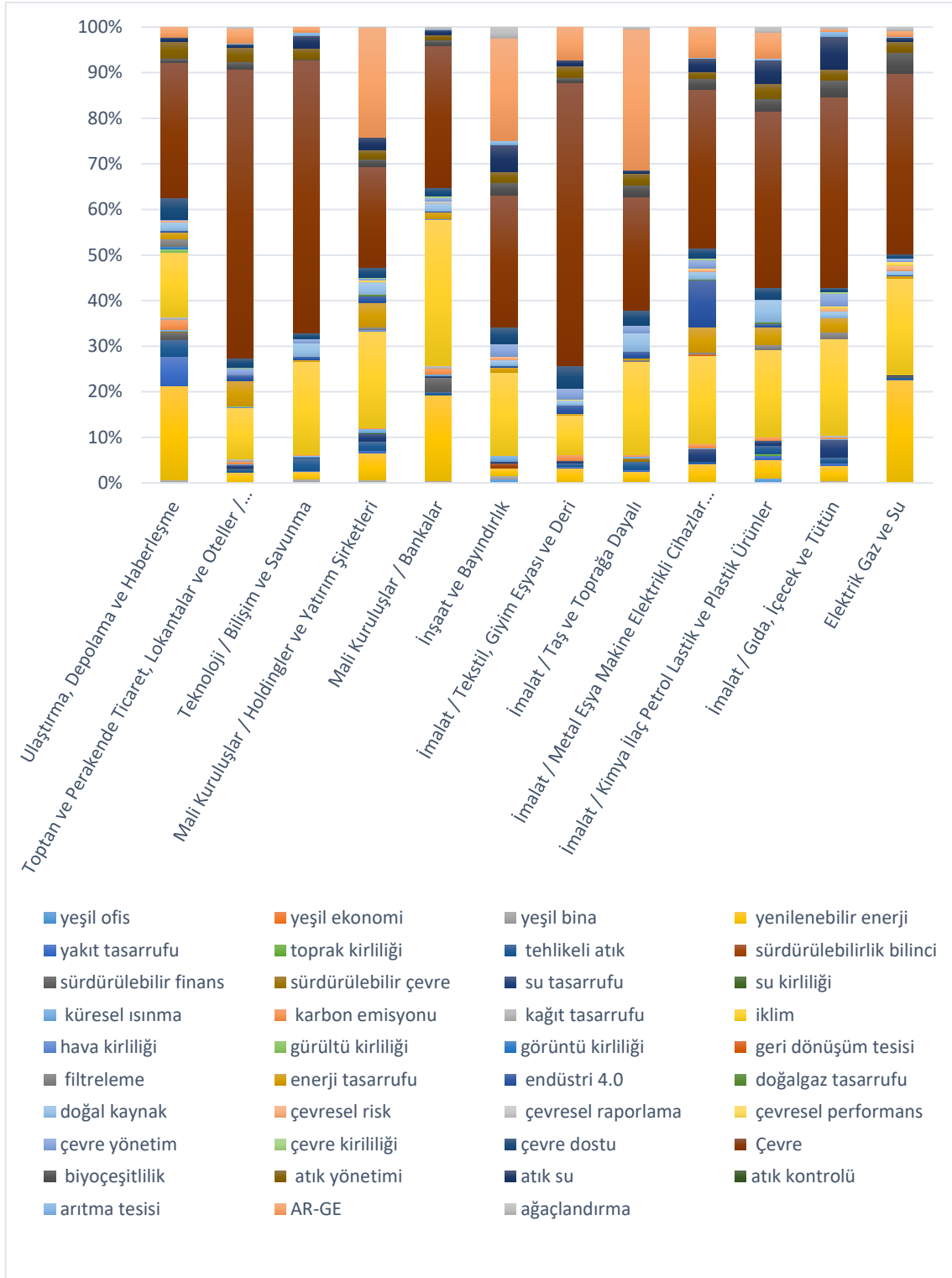
Şekil 5’de görüldüğü üzere BIST Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan şirketlerin türlerine göre sürdürülebilirlik raporlarında en sık geçen kelime olan çevre 519 kez bankacılık, en az ise 34 kez teknoloji/bilişim sektöründe geçmiştir. İklim kelimesi 301 kez ile en sık imalat/metal eşya makine elektrikli cihazlar ve ulaşım araçları sektörlerinin sürdürülebilirlik raporlarında geçmiştir. Ayrıca birçok kelime bazı şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarında yer almamıştır.

Şekil 5. BIST Sürdürülebilirlik Endeksindeki Şirketlerin Sektörlerine Göre Kelime Analizi (2018 – 2019)

Şekil 6’da görüldüğü üzere BIST Sürdürülebilirlik Endeksinde yer alan şirketlerin türlerine göre 2020-2021 sürdürülebilirlik raporlarında en sık geçen kelime olan çevre 579 kez bankacılık, en az ise 69 kez imalat/taş ve toprağa dayalı sektöründe geçmiştir. İklim kelimesi 595 kez ile en sık bankacılık sektörünün sürdürülebilirlik raporlarında geçmiştir. Ayrıca birçok kelime bazı şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarında yer almamıştır.

Şekil 6. BIST Sürdürülebilirlik Endeksindeki Şirketlerin Sektörlerine Göre Kelime Analizi (2020 – 2021)

Şekil 5 ve Şekil 6 karşılaştırıldığında; bankaların araştırmaya konu her iki dönemde de çevre, iklim ve yenilenebilir enerji ifadelerine önem verdiği görülmektedir. Her üç ifadenin de bankalar tarafından kullanımında artış görülmesine rağmen bankaların özellikle iklim ve yenilenebilir enerji alanlarına yoğunlaştıkları görülebilmektedir. İklim konusunu imalat/gıda, içecek ve tütün, bankacılık ve holding şirketlerinin daha çok vurguladıkları ve yenilenebilir enerji konusuna sektörler tarafından daha çok yer verildiği anlaşılmaktadır.

Tablo 11'e göre; toprak kirliliği, görüntü kirliliği ve gürültü kirliliği ifadelerine 13 sektörün 12'sinde yer alan şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarında rastlanmamıştır. Yeşil finans, atık kontrolü ve çevresel raporlama ifadelerine ise; 13 sektörün 11'inde yer alan şirketlerin raporlarında rastlanılmamıştır. Benzer şekilde geri dönüşüm tesisi, sürdürülebilir çevre ve su kirliliği ifadeleri de birçok sektördeki şirketlerin raporlarında yer almamıştır. Ancak faaliyetleri sonucunda çevrenin sürdürülebilirliğini etkileme ihtimali yüksek olan sektörlerdeki şirketlerce düzenlenen sürdürülebilirlik raporlarında anılan ifadelerin yer almaması Sürdürülebilirlik Endeksi'ne girmiş olan bu şirketlerin yeteri kadar önem ve hassasiyet göstermediği şeklinde yorumlanabilir. Özellikle bilişim (27), savunma (26), tekstil giyim eşyası ve deri (23) ve taş ve toprağa dayalı (22) sektörlerinde kullanılmayan ifade sayıları diğer sektörlerle göre daha fazladır. Bu sektörlerin çalışmada 1'er şirketle temsil ediliyor olmasının da bu durumda etkisi olduğu kabul edilmektedir. Çevre ve iklim ifadelerinin genel anlamı ve amaçlı olarak kullanılmasının daha spesifik ifadelerin kullanım gereksinimini azaltmış olduğu görülmektedir.

Tablo 11. BIST Sürdürülebilirlik Endeksindeki Sektörlere Göre İfadelerin Kullanım Sayıları (2018 – 2019)

Çevresel ifade	Ulaş. ve Depo. (2)	Bilişim (1)	Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri (1)	Holdng. ve Yat. Şirket. (4)	İnşaat ve Bayın. İşleri (1)	Toptan Ticaret (3)	Taş ve Toprağa Dayalı (1)	Savunma (1)	Metal Eşya Makine Elekt. Cih.ve Ul.Ar. (5)	Gıda, İçecek ve Tütün (4)	Kimya İlaç Petrol Las.ve Pl.Ürün (4)	Elekt. Gaz ve Su (3)	Bankalar (8)	İfadelerin Toplam Kullanım Sayısı	İçermeyen Sektör Sayısı
Çevre	155	34	46	177	119	201	59	67	268	148	167	184	519	2144	0
İklim	71	16	32	212	41	97	45	25	301	120	149	112	254	1475	0
Ar-Ge	16	29	54	136	29	4	46	76	170	56	116	22	21	775	0
Yenilenebilir Enerji	13	2	3	22	5	9	0	1	25	5	4	43	134	266	1
Doğal Kaynak	10	2	5	44	4	10	11	4	21	10	52	15	32	220	0
Atık Yönetimi	19	0	10	29	16	50	4	6	23	10	12	25	13	217	1
Atık Su	1	3	1	20	8	14	5	8	35	32	21	41	12	201	0
Çevresel Performans	2	3	7	22	1	7	20	0	29	8	22	24	37	182	1
Çevre Dostu	13	0	7	10	11	11	4	1	53	2	7	5	28	152	1
Biyçeşitlilik	0	0	3	21	13	8	6	0	23	11	20	28	1	134	3
Enerji Tasarrufu	2	1	1	12	7	29	0	1	22	16	17	3	16	127	1
Tehlikeli Atık	11	4	7	10	2	8	2	1	14	9	9	5	8	90	0
Sürdürülebilir Finans	3	0	0	1	0	2	0	0	0	0	0	0	55	61	9
Su Tasarrufu	0	3	0	6	1	10	2	1	10	18	3	4	2	60	2
Endüstri 4.0	1	2	4	8	1	5	2	0	32	0	3	0	0	58	4
Çevre Yönetim	2	1	2	3	6	3	6	3	14	4	2	7	5	58	0
Yeşil Bina	1	0	0	16	6	0	1	0	2	4	0	0	15	45	6
Akıllı Tesisi	0	0	0	10	17	1	1	3	5	0	4	3	0	44	5
Çevresel Risk	2	0	3	4	1	6	0	1	6	1	4	7	8	43	2
Yakıt Tasarrufu	28	0	0	0	0	0	0	0	4	2	1	0	0	35	9
Ağaçlandırma	1	0	0	9	3	1	0	0	2	1	2	4	4	27	4
Karbon Emisyonu	4	0	1	2	0	4	0	1	1	0	0	0	7	20	6
Yeşil Ofis	0	0	0	0	1	2	0	0	2	0	5	0	8	18	8
Küresel Isınma	0	1	0	4	0	0	0	0	4	1	1	3	4	18	6
Filtreleme	3	1	0	0	0	0	2	0	3	7	1	0	1	18	6
Çevre Kirliliği	0	0	3	2	0	1	0	0	2	1	0	1	2	12	6
Sürdürülebilirlik Bilinci	1	0	0	0	4	0	0	0	1	0	0	1	2	9	8
Yeşil Ekonomi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	1	1	5	9	9
Kâğıt Tasarrufu	0	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	0	7	9	10
Hava Kirliliği	2	0	1	1	2	0	0	0	2	0	0	0	0	8	8
Çevre Denetim	0	0	0	1	0	0	0	0	0	1	1	2	1	6	8
Su Kirliliği	0	0	0	1	0	1	1	0	0	0	1	1	0	5	8
Sürdürülebilir Çevre	0	0	0	1	0	0	2	0	0	0	0	1	0	4	10

Tablo 11. BIST Sürdürülebilirlik Endeksindeki Sektörlere Göre İfadelerin Kullanım Sayıları (2018 – 2019)
(Devam)

Çevresel İfade	Ulaş. ve Depo. (2)	Bilişim (1)	Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri (1)	Holdng. ve Yat. Şirket. (4)	İnşaat ve Bayın. İşleri (1)	Toptan Ticaret (3)	Taş ve Toprağa Dayalı (1)	Savunma (1)	Metal Eşya Makine Elekt. Cih.ve Ul.Ar. (5)	Gıda, İçecek ve Tütün (4)	Kimya İlaç Petrol Las.ve Pl.Ürün (4)	Elekt. Gaz ve Su (3)	Bankalar (8)	İfadenin Toplam Kullanım Sayısı	İçermeyen Sektör Sayısı
Doğalgaz Tasarrufu	0	0	0	4	0	0	0	0	0	0	0	0	0	4	12
Gerİ Dönüşüm Tesisi	0	0	0	2	0	0	1	0	0	0	0	0	0	3	11
Çevresel Raporlama	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	1	2	11
Atık Kontrolü	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	2	11
Yeşil Finans	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	2	12
Gürültü Kirliliği	1	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	12
Görüntü Kirliliği	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	1	12
Toprak Kirliliği	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	0	0	1	12
Sektörde Kullanılan Toplam İfade Sayısı	362	102	190	792	298	486	220	199	1075	470	625	542	1205		
Sektörde Raporların İçermediği Toplam İfade Sayısı	18	27	23	10	19	16	22	26	13	17	16	17	11		

Tablo 12'ye göre; yeşil finans ve çevre denetimi ifadelerine 13 sektörde yer alan şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarında rastlanmamıştır. Özellikle bankacılık sektöründe yeşil finans ifadesine rastlanılmaması dikkat çekmektedir. Görüntü kirliliği, atık kontrolü ve toprak kirliliği ifadelerine ise; 13 sektörün 12'sinde yer alan şirketlerin raporlarında rastlanılmamıştır. Atık kontrolü ve toprak kirliliği ifadelerinin imalat alt sektörleri başta olmak üzere şirketlerin raporlarında geçmemesi üretim atıklarının kontrolü konusunda endişe verici bir tablo ortaya koymaktadır. Benzer şekilde sürdürülebilir çevre, geri dönüşüm tesisi, sürdürülebilirlik bilinci, gürültü kirliliği ve çevresel raporlama ifadeleri 11 sektörde yayınlanan raporlarda yer almamaktadır. Ancak faaliyetleri sonucunda çevrenin sürdürülebilirliğini etkileme ihtimali yüksek olan sektörlerdeki şirketlerce düzenlenen sürdürülebilirlik raporlarında anılan ifadelerin yer almaması Sürdürülebilirlik Endeksi'ne girmiş olan bu şirketlerin yeteri kadar önem ve hassasiyet göstermediği şeklinde yorumlanabilir. Özellikle bilişim (32), savunma (24), tekstil giyim eşyası ve deri (24), inşaat ve bayındırlık işleri (21) ve taş ve toprağa dayalı (21) sektörlerinde kullanılmayan ifade sayıları diğer sektörlerle göre daha fazladır. Çalışmada bu sektörlerden 1'er şirket yer almasının da bu durumda etkisi olduğu kabul edilmektedir. Çevre ve iklim ifadelerinin genel anlamlı ve amaçlı olarak kullanılmasının daha spesifik ifadelerin kullanım gereksinimini azaltmış olduğu görülmektedir.

Tablo 12. BIST Sürdürülebilirlik Endeksindeki Sektörlere Göre İfadelerin Kullanım Sayıları (2020 – 2021)

Çevresel İfade	Ulaş. ve Depo. (2)	Bilişim (1)	Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri (1)	Holdng. ve Yat. Şirket. (4)	İnşaat ve Bayın. İşleri (1)	Toptan Ticaret (3)	Taş ve Toprağa Dayalı (1)	Savunma (1)	Metal Eşya Makine Elekt. Cih.ve Ul.Ar. (5)	Gıda, İçecek ve Tütün (4)	Kimya İlaç Petrol Las.ve Pl.Ürün (4)	Elekt. Gaz ve Su (3)	Bankalar (8)	İfadenin Toplam Kullanım Sayısı	İçermeyen Sektör Sayısı
Çevre	222	8	189	166	73	421	69	214	235	301	158	208	579	2843	0
İklim	71	14	26	158	46	75	57	62	131	152	79	111	595	1577	0
Yenilenebilir Enerji	68	0	10	44	4	14	6	6	28	24	17	118	347	686	1
Ar-Ge	9	3	22	180	57	21	86	1	45	4	23	7	1	459	0
Enerji Tasarrufu	5	0	1	40	3	37	1	1	37	23	16	3	28	195	1
Atık Su	3	0	4	21	15	5	2	10	19	52	21	5	20	177	1
Atık Yönetimi	30	1	8	15	6	21	7	8	10	17	13	12	22	170	0
Çevre Dostu	25	0	15	17	9	13	9	5	15	6	11	5	37	167	1
Biyçeşitlilik	3	1	3	12	7	11	7	0	17	27	12	25	22	147	1
Doğal Kaynak	10	3	3	20	3	0	11	8	11	10	19	5	30	133	1
Endüstri 4.0	1	3	6	12	1	8	4	0	70	0	3	1	2	111	2

Tablo 12. BIST Sürdürülebilirlik Endeksindeki Sektörlere Göre İfadelerin Kullanım Sayıları (2020 – 2021) (Devam)

Çevresel İfade	Ulaş. ve Depo. (2)	Bilişim (1)	Tekstil, Giyim Eşyası ve Deri (1)	Holdng. ve Yat. Şirket. (4)	İnşaat ve Bayın. İşleri (1)	Toptan Ticaret (3)	Taş ve Toprağa Dayalı (1)	Savunma (1)	Metal Eşya Makine Elekt. Cih.ve Ul.Ar. (5)	Gıda, İçecek ve Tütün (4)	Kimya İlaç Petrol Las.ve Pl.Ürün (4)	Elekt. Gaz ve Su (3)	Bankalar (8)	İfadenin Toplam Kullanım Sayısı	İçermeyen Sektör Sayısı
Tehlikeli Atık	32	6	2	14	0	6	5	4	2	8	8	2	13	102	1
Çevre Yönetim	3	1	7	3	7	10	5	2	12	19	1	4	15	89	0
Yakıt Tasarrufu	60	0	1	5	0	0	1	1	2	5	4	1	1	81	3
Su Tasarrufu	0	0	2	12	1	4	0	1	19	28	4	1	8	80	3
Sürdürülebilir Finans	5	0	0	1	0	1	0	0	0	0	0	2	57	66	8
Karbon Emisyonu	11	0	4	2	0	4	1	1	6	2	3	0	24	58	3
Ağaçlandırma	0	0	0	1	6	2	1	0	0	3	5	4	8	30	5
Filtreleme	5	0	0	3	0	0	1	0	3	11	4	0	2	29	6
Yeşil Bina	4	0	0	5	2	0	1	3	0	1	0	0	6	22	6
Arıtma Tesisi	0	0	0	0	2	2	0	3	2	8	2	1	1	21	5
Çevresel Risk	3	0	0	0	2	1	0	0	3	5	0	6	1	21	6
Küresel Isınma	1	0	0	6	3	1	1	1	1	2	0	0	5	21	4
Kâğıt Tasarrufu	4	0	0	0	0	3	0	0	0	3	0	0	10	20	9
Çevresel Performans	0	0	1	3	0	0	0	0	2	4	0	4	0	14	8
Çevre Kirliliği	0	0	0	1	0	1	0	0	3	3	0	0	5	13	8
Yeşil Ofis	0	0	0	0	2	1	0	0	0	1	4	0	3	11	8
Çevresel Raporlama	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	0	9	10	11
Hava Kirliliği	0	0	0	3	0	1	0	0	0	0	0	0	4	8	10
Gürültü Kirliliği	6	0	0	0	0	1	0	0	0	0	0	0	0	7	11
Doğalgaz Tasarrufu	0	0	0	2	0	0	0	0	2	0	2	0	0	6	10
Sürdürülebilirlik Bilinci	0	0	0	0	3	0	0	0	0	0	0	0	2	5	11
Su Kirliliği	0	0	0	2	0	1	0	0	0	0	0	0	1	4	10
Geri Dönüşüm Tesisi	0	0	0	1	0	0	0	0	2	0	0	0	0	3	11
Sürdürülebilir Çevre	1	0	0	0	0	0	2	0	0	0	0	0	0	3	11
Yeşil Ekonomi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	1	1	3	10
Görüntü Kirliliği	2	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	2	12
Atık Kontrolü	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	1	12
Toprak Kirliliği	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1	0	0	1	12
Çevre Denetimi	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	13
Yeşil Finans	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0	13
Sektörde Kullanılan Toplam İfade Sayısı	584	40	304	750	252	665	277	331	677	720	410	526	1860		
Sektörde Raporların İçermediği Toplam İfade Sayısı	17	32	24	13	21	16	21	24	17	15	19	20	9		

Tablo 11 ve Tablo 12 karşılaştırmalı olarak incelendiğinde; sürdürülebilirlik raporlarında sektörlere göre en fazla kullanılan ifadeler araştırmaya konu her iki dönemde de çevre ve iklim olmuştur. En fazla kullanılan kelimeler genel itibarıyla çok fazla değişmese de sıralamada önemli değişiklikler olmuştur. Yenilenebilir enerji ifadesinin 2020 – 2021 döneminde kullanımı büyük miktarda artmış ve bu artış özellikle bankacılık ve elektrik gaz su sektöründen kaynaklanmıştır. Aksi şekilde Ar-Ge ifadesinin 2020 – 2021 döneminde kullanımı azalmış ve azalışın başlıca sebebi metal eşya makine ve kimya ilaç petrol sektörleri olmuştur. Sürdürülebilirlik raporlarının içermediği ifadeler açısından bakıldığında; hiç kullanılmayan veya az kullanılan ifade sayısının 2020 – 2021 döneminde artmış olduğu görülmektedir. Özellikle de kullanılmayan ifadelerin çevreyi etkileme ihtimali daha yüksek şirketlerce kullanılmaması durumu devam etmektedir. Ayrıca; çalışmada birer şirketle temsil ediliyor olsalar bile bilişim, savunma, tekstil, inşaat ve taş v toprağa dayalı sektörlerinde çevresel ifadelerin kullanılmama durumunun da devam ettiği gözlenmektedir.

Tablo 13'te görüldüğü üzere 2018-2021 tarihleri arasında şirketlerin sahip olduğu sertifikalar yer almaktadır. Bazı şirketlerin tüm sertifikalara sahip olduğu, baz şirketlerin ise 2022 yılında sertifikaların

tamamlanması için çalışmalarına devam edildiği sürdürülebilirlik raporlarında belirtilmiştir. Çalışmanın konusu ile ilgili olan ve şirketlerin ilgili konularda çabalarının bir göstergesi sayılabilecek olan enerji ve çevre yönetimi sertifikaları özellikle tabloda vurgulanmıştır. Analiz kapsamında yer alan şirketlerden üçünün (Ford Otomotiv Sanayi A.Ş., Akbank T.A.Ş. ve Hacı Ömer Sabancı Holding A.Ş.) sürdürülebilirlik endeksinde yer almalarına rağmen çevre yönetim sistemi sertifikasını henüz almadıkları görülmüştür. On dört şirketin ise; enerji yönetimi sistemi sertifikasını henüz almadığı Tablo 13'ten görülmektedir. Bu şirketler içinde özellikle bankacılık sektörü göze bakmaktadır. Bankalardan Halk Bankası A.Ş. dışında enerji yönetim sertifikası alan bankanın olmaması ve Akbank T.A.Ş. ve Hacı Ömer Sabancı Holding A.Ş.'nin her iki sertifikayı da henüz almamış olan iki şirket oldukları dikkat çekmektedir.

Tablo 13. BIST Sürdürülebilirlik Endeksindeki Şirketlerin 2018-2021 Döneminde Şirketlerin Sahip Olduğu Sertifikalar

ŞİRKETLER	SERTİFİKALAR				
	Enerji Yönetim Sistemi TS EN ISO 50001	Kalite Yönetimi Sistemi TS EN ISO 9001	Çevre Yönetim Sistemi TS EN ISO 14001	İş Sağlığı Güvenliği Yönetim Sistemi TS ISO 45001	Bilgi Güvenliği Yönetim Sistemi TS ISO/IEC 27001
Akenerji Elektrik Üretim A.Ş.	+	+	+	+	+
Aksa Enerji Üretim A.Ş.	+	+	+	+	+
Zorlu Enerji Elektrik Üretim A.Ş.	+	+	+	+	+
Anadolu Efes Biracılık ve Malt Sanayii A.Ş.	+		+	+	
Coca-Cola İçecek A.Ş.	+	+	+	+	+
Kerevitaş Gıda Sanayi ve Ticaret A.Ş.	+	+	+	+	+
Ülker Bisküvi Sanayi A.Ş.	+	+	+	+	
Aksa Akrilik Kimya Sanayii A.Ş.	+	+	+	+	+
Aygaz A.Ş.	+		+	+	+
Brisa Bridge. Sabancı Last. San. ve Tic. A.Ş.	+		+		
Sodaş Sodyum Sanayi A.Ş.	+	+	+	+	+
Arçelik A.Ş.	+	+	+	+	+
Ford Otomotiv Sanayi A.Ş.	+				+
Otokar Otomotiv ve Savunma Sanayi A.Ş.		+	+	+	+
Tofaş Türk Otomobil Fabrikası A.Ş.	+	+	+	+	+
Vestel Beyaz Eşya Sanayi ve Ticaret A.Ş.	+	+	+	+	+
Çimsa Çimento Sanayi ve Ticaret A.Ş.	+	+	+	+	
Kordsa Teknik Tekstil A.Ş.	+	+	+	+	+
Enka İnşaat ve Sanayi A.Ş.	+	+	+	+	+
Akbank T.A.Ş.		+			
Albaraka Türk Katılım Bankası A.Ş.		+	+		+
Garanti BBVA		+	+		
Halk Bankası A.Ş.	+	+	+	+	+
İş Bankası A.Ş.		+	+	+	
Şekerbank T.A.Ş.		+	+	+	+
Vakıfbank A.Ş.		+	+	+	
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	+	+	+		+
Hacı Ömer Sabancı Holding A.Ş.				+	
Polisan Holding A.Ş.	+	+	+	+	+
Türkiye Şişe ve Cam Fabrikaları A.Ş.	+	+	+	+	+
Tekfen Holding A.Ş.	+	+	+	+	+
Logo Yazılım Sanayi ve Ticaret A.Ş.		+	+	+	+
Aselsan Elektronik Sanayi ve Ticaret A.Ş.	+	+	+	+	+
Doğuş Otomotiv Servis ve Ticaret A.Ş.			+		
Migros Ticaret A.Ş.		+	+	+	
Şok Marketler Ticaret A.Ş.		+	+		
Türk Hava Yolları A.O.		+	+	+	+
Turkcell İletişim Hizmetleri A.Ş.			+		+

5. Sonuç

Sürdürülebilirlik, mevcut ve gelecek nesillerin ihtiyaçların karşılarken ve gezegenin bütünlüğünden ve devamlılığından ödün vermeden ekonomik, sosyal ve çevresel konularda karmaşık ve birbiriyle ilişkili sorunların ele alması olarak adlandırılmakta ve görülmektedir. Devletlerin ve şirketlerin; ekonomik büyümesinin ve ilerlemesinin, çevresel ve sosyal etkilerinin dikkate alınarak azaltılması veya pozitif dönüşürülmesi faaliyetleri ve uygulamaları giderek önem kazanmaktadır. Ekonomik birimlerin sürdürülebilirliğe ilişkin faaliyetleri çeşitli yapılarıdaki sürdürülebilirlik raporlarıyla ilan edilmektedir. Sürdürülebilirlik raporlaması, bir kuruluşun ekonomik, sosyal ve çevresel sürdürülebilirliğe yönelik çabalarını ve ilerlemesini değerlendirmek, paydaşlara iletmek amacıyla periyodik olarak gönüllü bir şekilde kamuya açıklanmasıdır. Şirketlerin sürdürülebilirlik anlamında uzun vadeli başarısı, yalnızca şirketler için değil toplum ve çevre için de hayati bir hale gelmiştir. Kurumsal sürdürülebilirlik kapsamında; çevresel bozulma, iklim değişikliği, doğal kaynakların tükenmesi, insan hakları ve adil ticaret önem kazanmıştır.

Türkiye’de şirketler, sürdürülebilirlik (kurumsal sürdürülebilirlik) konusunda daha bilgili, dikkatli ve proaktif hale gelmeye başlamışlardır. Kurumsal sürdürülebilirlik konusunda bilinçlenme düzeyinin ve performansının özellikle Borsa İstanbul’da işlem gören şirketlerde artması nedeniyle BIST Sürdürülebilirlik Endeksi kurulmuştur. Endekste yer alan şirketler, sürdürülebilirliğe ilişkin faaliyetlerini, uygulamalarını ve performanslarını ilişkili taraflara ve sorumlu yatırımcılara iletmek üzere her yıl sürdürülebilirlik raporları hazırlamaktadırlar.

Çalışmada; 2018 – 2019 ve 2020 – 2021 dönemlerinde BIST Sürdürülebilirlik Endeksi’nde yer alan şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarında çevre ile ilgili açıklamaların ve bildirimlerin yer alıp almadığı ve ifade sayısının tespit edilmesi amaçlanmıştır.

Yapılan analiz sonucunda her iki dönemde de şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarında, kapsayıcı anlamından dolayı genel kullanımı olan çevre ve iklim ifadelerine sıklıkla yer verdikleri görülmüştür. Çevre ifadesinin ve çevre kelimesini içeren ifadelerin yoğun kullanımına ilişkin bulgular literatürde yer alan Erdoğan vd. (2012), Süklüm ve Hiçyorulmaz (2019) ve Saygılı vd. (2020)’nin çalışmaları ile ve iklim ifadesinin yoğun kullanımı da Mısırdalı Yangil (2015)’in çalışmaları ile örtüşmektedir. Çalışma kapsamında belirlenen ifadelerin birçoğunun ise raporlarda çok az kullanıldıkları, özellikle; 2018 – 2019 döneminde görüntü kirliliği, gürültü kirliliği ve toprak kirliliği ifadelerinin yalnızca birer şirket tarafından kullanıldığı ve 2020 – 2021 döneminde yeşil finans, çevre denetimi ifadelerinin sıfır; görüntü kirliliği, atık kontrolü, toprak kirliliği ifadelerinin birer ve sürdürülebilir çevre, geri dönüşüm tesisi ve sürdürülebilirlik bilinci ifadelerinin yalnızca ikişer şirket tarafından kullanıldığı sonucu elde edilmiştir. Gürültü kirliliğine ilişkin bulgu Süklüm ve Hiçyorulmaz (2019) tarafından yapılan çalışma ile benzer sonuç vermiştir. Raporlarda az yer verilen veya hiç kullanılmayan kavramlara ilişkin ilgili şirketin hiçbir uygulama veya çalışmasının olmadığı sonucu çıkarılabilir. Bu da şirketlerin az kullandığı ifadelerle yeteri kadar önem vermediğini bir göstergesi sayılabilir. Literatürde (Clarkson vd., 2008) yapılan çalışmalarda çevresel ifadelerin gönüllü açıklanması ile çevresel performans arasında pozitif bir ilişki olduğu ifade edilmiştir. Bu açıdan ülkemizde gönüllü olarak hazırlanan sürdürülebilirlik raporlarında yer verilmeyen veya hakkında açıklama yapılmayan ifadelerle ilişkin çevresel uygulamaların da yeterli düzeyde yapılmadığı sonucuna ulaşılabilmektedir.

Çalışmadaki şirketler arasında sayıca en fazla olan bankalara ilişkin yapılan analize göre 2018 – 2019 döneminde; endüstri 4.0, geri dönüşüm tesisi, su kirliliği, arıtma tesisi, sürdürülebilir çevre, gürültü kirliliği, görüntü kirliliği, toprak kirliliği, hava kirliliği, yakıt tasarrufu ve doğalgaz tasarrufu ifadeleri sürdürülebilirlik raporlarında yer almamaktadır. 2020 – 2021 döneminde ise; çevre denetimi, çevresel performans, doğalgaz tasarrufu, geri dönüşüm tesisi, görüntü kirliliği, gürültü kirliliği, sürdürülebilir çevre, toprak kirliliği ve yeşil finans ifadeleri raporlarda yer almamaktadır. Yer verilmeyen ifadeler arasında benzerlikler vardır ancak yer verilmeyen ifade sayılarında azalma olmuştur. Diğer ifadelerin de yine birçoğu raporlarda sınırlı düzeyde (8 bankanın bir veya ikisinin sürdürülebilirlik raporlarında) yer almaktadır. Daha açık bir ifadeyle; çalışma kapsamında ele alınan 41 ifadenin 2018 – 2019 döneminde sadece 3’ü (doğal kaynak, çevre ve iklim) 8 bankanın da sürdürülebilirlik raporlarında yer alırken 2020 – 2021 döneminde raporların kapsamında bir iyileşme görülerek 5’inde (çevre, enerji tasarrufu, iklim, karbon emisyonu ve yenilenebilir enerji) yer

almaktadır. Bu durum ilk olarak sektörel anlamda ilgisiz ifadeler yer verilmemiş gibi düşünülse de yakıt tasarrufu, doğalgaz tasarrufu, hava kirliliği, yeşil ekonomi, yeşil ofis vs. gibi kavramlar çok fazla şube ve çalışanı olan bankaları da ilgilendiren ifadelerdir. Ayrıca sektörü en fazla ilgilendiren; çevreye dost ve faydalı veya ürünlerin ve hizmetlerin üretimi ve kullanımı ve bunlara ilişkin projelerin finanse edilmesi olarak tanımlayabileceğimiz yeşil finans kavramı 2018 – 2019 döneminde yalnızca iki banka tarafından kullanılırken 2020 – 2021 döneminde hiç kullanılmamıştır. Aras vd. (2018) yaptıkları çalışmada yeşil finansa ilişkin benzer sonuçlara ulaşmış ve yeşil projeler için finansmanın en az açıklama yapılan kriter olduğunu belirtmişlerdir. Halbuki yeşil finans, yeşil ofis, enerji kaynaklarının tasarrufu, karbon salınımının azaltılması ve yeşil ekonomi gibi sektörü özel olarak ilgilendiren ifadelerle ilişkin daha fazla açıklama ve kullanımın olması beklenirken, açıklamanın olmaması düzenlenen raporların bankaların özellikle sektörlerini ilgilendiren bu kavramlarla ilgili çalışmalarının olmadığını göstermektedir. Bu da düzenlenen raporların çevresel amaçlardan daha çok şirket amaçlarına hizmet etmesi için düzenlendiğini gösterebilmektedir.

Sektörel bazda yapılan analize göre ise; sürdürülebilirlik raporlarında çalışmada ele alınan 41 ifadeye en fazla yer veren sektörlerin 2018 – 2019 döneminde holdingler ve yatırım şirketleri (31 ifade), bankalar (30 ifade) ve metal eşya makine elektrikli cihazlar ve ulaşım araçları (28 ifade) olduğu, 2020 – 2021 döneminde ise bankalar (32 ifade), holdingler ve yatırım şirketleri (28 ifade), gıda içecek ve tütün (26 ifade) ve toptan ticaret (25 ifade) olduğu gözlenmiştir. Gümrah ve Büyükipekçi (2019) ve Saygılı vd. (2020) yaptıkları çalışmalarda da şirket büyüklüğü ve çalışan sayısı ile sürdürülebilirlik raporlarının içerik ve kapsamı arasında doğru orantı olduğunu ve holding ve finans kuruluşlarının yayınladıkları raporların kapsamının daha geniş olması nedeniyle sürdürülebilirlik kriterlerine ilişkin daha fazla açıklamaya yer verdiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca çalışmaya konu iki dönem karşılaştırıldığında; holdingler ve yatırım şirketleri ile metal eşya makine elektrikli cihazlar ve ulaşım araçları sektörlerinde sürdürülebilirlik raporlarında kullanılan ifade sayısı azalırken, bankaların raporlarında kullanılan ifade sayısının arttığı görülmüştür. İfadeleri en az kullanan sektörler bakıldığında; 2018 – 2019 döneminde Bilişim (14 ifade), savunma (15 ifade), tekstil giyim eşyası ve deri (18 ifade) ve taş ve toprağa dayalı (19 ifade) sektörleri dikkat çekerken, 2020 – 2021 döneminde bilişim (9 ifade), savunma (17 ifade) ve tekstil giyim eşyası ve deri (17 ifade) sektörleri dikkat çekmektedir. Dönemler arası en az ifade kullanan sektörler karşılaştırıldığında bir değişiklik olmadığı açıkça görülmektedir. Bu durum genel olarak sektörlerin birçok ifadeye yer vermediğinin ve dolayısıyla sürdürülebilirlik anlamında çalışmaların henüz beklenen seviyede olmadığını kanıtı olarak değerlendirilmektedir. Özellikle imalat sektörü içindeki firmaların atıkları nedeniyle daha fazla özen göstermeleri gerektiği atık kontrolü, toprak kirliliği, su kirliliği, filtreleme, geri dönüşüm ve ağaçlandırma gibi kriterlere neredeyse hiç yer vermemeleri bu savı daha da güçlendiren kanıtlar olduğu görülmektedir.

Çalışmada ayrıca şirketlerin çevresel duyarlılıklarının ve uygulamalarının bir göstergesi olarak aldıkları enerji yönetim sistemi ve çevre yönetim sistemi sertifikalarına ilişkin sunulan tabloya göre; 2021 yılı itibarıyla üç şirketin çevre yönetim sertifikasını ve on dört şirketin enerji yönetim sertifikasını henüz almadıkları ve çevre yönetim sertifikası almayan şirketlerden ikisinin aynı zamanda enerji yönetim sertifikasına da sahip olmadığı görülmektedir. Özellikle bankaların çevresel raporlamada diğer sektörlerden daha ön plana çıkmalarına rağmen enerji yönetim sertifikasını, bir banka dışında, almamış olmaları da dikkat çekmektedir. Aynı şekilde bir imalat alt sektörü olan metal eşya makine elektrikli cihazlar ve ulaşım araçları sektöründe bir şirketin çevre yönetim sertifikası almadığı dikkat çekmektedir.

Yapılan çalışmanın sonuçları genel olarak değerlendirildiğinde, doğal kaynakların korunması, gelecek nesillerin ihtiyaçlarını karşılama yeteneğini tehlikeye atmaktan kaçınan şirketlerin sürdürülebilirlik raporlamalarının içerik analizlerinde hem ayrı sektörler arasında hem de aynı sektördeki şirketler arasında çevresel duyarlılık açısından farklılıklar olduğu görülmektedir. Bu farklılıkların genellikle şirketlere ve sektörlerimize özgü sorun ve tercihlerden kaynaklandığı söylenebilir. Ayrıca 2018 – 2019 ve 2020 – 2021 dönemleri karşılaştırmalı olarak incelendiğinde; şirketlerin, çevresel ifadeleri açıklama sayılarının arttığı, bunun çevresel duyarlılığın geliştiğinin ve bu duyarlılık sonucunda da çevresel uygulamaların ve faaliyetlerin arttığına göstergesi olduğu ifade edilebilir.

Sırasıyla, çevre, iklim, AR-GE, yenilenebilir enerji, doğal kaynak vb. daha kapsamlı ve genel kullanımı olan ifadeler raporlarda daha çok yer verdikleri görülmüştür. Bunlarla birlikte şirketlerin sürdürülebilirlik

raporlarında; tehlikeli atık, sürdürülebilir finans, su tasarrufu, çevre yönetim, endüstri 4.0, yeşil finans vb. daha spesifik ifadelerle daha az yer verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ancak çevresel sürdürülebilirliğe ilişkin doğrudan uygulamaları içeren veya ilgili olan; ağaçlandırma, karbon emisyonu, filtreleme, küresel ısınma, yeşil bina, çevre kirliliği, kâğıt tasarrufu, yeşil ekonomi, yeşil finans, atık kontrolü, toprak kirliliği, görüntü kirliliği ve gürültü kirliliği vb. ifadelerle ya çok az ya da hiç yer verilmediği gözlenmiştir. Buradan şirketlerin çevresel sürdürülebilirliğe ilişkin algılarının ve dolayısıyla uygulamalarının yeterli düzeyde olmadığı sonucuna varılabilir. Ayrıca bazı sektörlerde özellikle kullanılması beklenen ifadelerin kullanılmaması düzenlenen raporların şirket faydasının ve bilinirliğinin daha çevresel kaygılara göre daha ön planda tutularak hazırlandığının bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Bununla birlikte çevreye ilişkin, yetersiz düzeyde olsa da bilincin ve çabanın olduğu gerçeği de analiz sonucunda görülmüştür.

Konuya ve alana ilişkin yapılacak sonraki çalışmalarda farklı sektörlerin veya şirketlerin çevresel sürdürülebilirliğe ya da sürdürülebilirliğin diğer boyutlarına ilişkin açıklamalarındaki ve uygulamalarındaki farklılıklar, daha sistematik ve daha ayrıntılı ve değişik boyutlar açısından analiz edilebilir. Ayrıca bu karşılaştırmalar farklı ülkelerdeki şirketler açısından da yapılabilir. Farklı ülkelerin karşılaştırılmasına ilişkin yapılacak çalışmalar ülkelerdeki kültürel ve mevzuat farklılıklarının sürdürülebilirlik boyutları üzerindeki etkisinin anlaşılmasında yardımcı olur. Ayrıca kâr amaç gütmeyen kuruluşlar ile şirketlerin yayınladıkları raporların içerik yönünden karşılaştırılabildiği çalışmalar da yapılabilir.

Beyan ve Açıklamalar (Declarations and Disclosures)

Yazarların Etik Sorumlulukları (Ethical Responsibilities of Authors): Bu çalışmanın yazarları, araştırma ve yayın etiği ilkelerine uyduklarını kabul etmektedirler.

Çıkar Çatışması (Conflicts of Interest): Yazarlar tarafından herhangi bir çıkar çatışması beyan edilmemiştir.

Finansal Destek (Funding): Yazarlar, çalışmanın hazırlanması ve/veya yayınlanması sürecinde herhangi bir finansal destek almamışlardır.

Yazar Katkı Oranı (Author Contributions): Yazarlar, çalışmaya olan katkılarını şu şekilde beyan etmişlerdir: Kavramlaştırma ve çalışma dizaynı, E. Horasan; verilerin toplanması, O. N. Akarsu; verilerin analizi ve sonuçların yorumlanması, O. N. Akarsu ve E. Horasan; çalışmanın ilk/taaslak halinin yazılması, E. Horasan ve O. N. Akarsu; çalışmanın gözden geçirilmesi ve düzenlenmesi/düzeltilmesi, E. Horasan. Çalışmanın ilk ve son hali tüm yazarlar tarafından okunmuş ve onaylanmış olup, yazarlar çalışmalarıyla ilgili sorumluluğu kabul etmektedirler.

İntihal Denetimi (Plagiarism Checking): Bu çalışma, intihal tarama programı kullanılarak intihal taramasından geçirilmiştir.

Kaynaklar

- Adalessossi, K., Demirel Utku, B., Çavuşoğlu, K., Almasri, M. W., & Gezer, S. (2015). Sustainability reporting practices in four countries' jurisdiction: Turkey, India, Germany and Brazil. *İktisat İşletme ve Finans*, 30(356), 65-86. <https://doi.org/10.3848/iif.2015.356.4550>
- Albino, V., Balice, A., Maria, R., & Iacobone, F. A. (2012). The effect of the adoption of environmental strategies on green product development: A study of companies on World Sustainability Indices. *International Journal of Management*, 29(2), 525-538.
- Amini, M., Bienstock, C. C., & Narcum, J. A. (2018). Status of corporate sustainability: A content analysis of Fortune 500 companies. *Business Strategy and the Environment*, 27(8), 1450-1461. <https://doi.org/10.1002/bse.2195>
- Aracı, H., & Yüksel, F. (2016). Şeffaflık ve hesap verilebilirliğin sağlanmasında sürdürülebilirlik raporları: BİST sürdürülebilirlik endeksindeki şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarının incelenmesi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 18(Özel Sayı-1), 103-131.
- Aras, G., Tezcan, N., & Kutlu Furtuna, Ö. (2018). Çok boyutlu kurumsal sürdürülebilirlik yaklaşımı ile Türk bankacılık sektörünün değerlendirilmesi: Kamu - özel banka farklılaşması. *Ege Akademik Bakış (Ege Academic Review)*, 18(1), 47-62. <https://doi.org/10.21121/eab.2018131895>

- Aytar, O. (2019). BİST sürdürülebilirlik endeksinde yer alan şirketlerin kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetleri üzerine bir içerik analizi. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 12(18.ÜİK Özel Sayı), 320-340. <https://doi.org/10.26466/opus.583811>
- Björklund, M., Forslund, H., & Persdotter Isaksson, M. (2016). Exploring logistics-related environmental sustainability in large retailers. *International Journal of Retail & Distribution Management*, 44(1), 38-57. <https://doi.org/10.1108/IJRDM-05-2015-0071>
- Ciegis, R., Kliucininkas, L., & Ramanauskiene, J. (2011). Assessment of state and tendencies of sustainable development in Lithuania. *Management of Environmental Quality*, 22(6), 757-768. <https://doi.org/10.1108/14777831111170858>
- Clarkson, P. M., Li, Y., Richardson, G. D., & Vasvari, F. P. (2008). Revisiting the relation between environmental performance and environmental disclosure: An empirical analysis. *Accounting, Organizations and Society*, 33(4-5), 303-327. <https://doi.org/10.1016/j.aos.2007.05.003>
- Correa-Garcia, J. A., Garcia-Benau, M. A., & Garcia-Meca, E. (2020). Corporate governance and its implications for sustainability reporting quality in Latin American business groups. *Journal of Cleaner Production*, 260, 121142. <https://doi.org/10.1016/j.jclepro.2020.121142>
- Demirel, B., & Erdogan, M. (2016). Corporate sustainability reporting in the BIST Sustainability Index. *International Journal of Business and Social Research*, 6(10), 21-31. <https://doi.org/10.18533/ijbsr.v6i10.999>
- Ekerğil, V., & Göde, M. Ö. (2017). Küresel Raporlama Girişimi (GRI) standartlarına göre seçilen otellerin sürdürülebilirlik raporlarının analizi ve değerlendirilmesi. *Business and Economics Research Journal*, 8(4), 859-871.
- Erdoğan, N., Erdoğan, İ., & Tosun, C. (2012). Seyahat acentelerinin web sitelerindeki çevresel içerik üzerine bir inceleme. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(2), 223-233.
- Gümrah, A., & Büyükepekçi, S. (2019). Türkiye’de sürdürülebilirlik raporlaması: 2008-2017 yılları arası yayınlanmış sürdürülebilirlik raporlarının incelenmesi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 21(2), 305-323.
- Gümrah, A., & Güngör Tañç, Ş. (2018). Sürdürülebilirlik raporlarının içerik kalitesi: BIST sürdürülebilirlik endeksinde bir uygulama. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20(Özel Sayı), 334-357. Retrieved from <https://dergipark.org.tr/tr/pub/mbdd/issue/42789/517689>
- Gunarathne, N., Wijayasundara, M., Senaratne, S., Kanchana, P. D. K., & Cooray, T. (2021). Uncovering corporate disclosure for a circular economy: An analysis of sustainability and integrated reporting by Sri Lankan companies. *Sustainable Production and Consumption*, 27, 787-801. <https://doi.org/10.1016/j.spc.2021.02.003>
- Hasim, M. S., Hashim, A. E., Ariff, N. R. M., Sapeciay, Z., & Abdullah, A. S. (2018). Commitment to sustainability: A content analysis of website for university organisations. *IOP Conference Series: Earth and Environmental Science*, 117(012046). <https://doi.org/10.1088/1755-1315/117/1/012046>
- Hsieh, Y. C. (Jerrie). (2012). Hotel companies’ environmental policies and practices: A content analysis of their web pages. *International Journal of Contemporary Hospitality Management*, 24(1), 97-121. <https://doi.org/10.1108/095961112>
- Huang, T., & Wang, A. (2010). Sustainability reports in China: Content analysis. *2010 International Conference on Future Information Technology and Management Engineering*, FITME 2010, 154-158. <https://doi.org/10.1109/FITME.2010.5654711>
- Jose, A., & Lee, S. M. (2007). Environmental reporting of global corporations: A content analysis based on website disclosures. *Journal of Business Ethics*, 72, 307-321. <https://doi.org/10.1007/s10551-006-9172-8>
- Karadeniz, E., & Ünlübulduk, S. N. (2018). Dünyada marka değeri en yüksek havayolu işletmeleri ile Borsa İstanbul havayolu işletmelerinde kurumsal sosyal sorumluluk faaliyetlerinin analizi. *Seyahat ve Otel İşletmeciliği Dergisi*, 15(2), 370-385.
- Karadeniz, E., & Uzpak, B. D. (2020). Borsa İstanbul sürdürülebilirlik endeksinde sürekli olarak yer alan şirketlerin sürdürülebilirlik faaliyetlerinin analizi. *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(3), 492-511. <https://doi.org/10.25287/ohuibf.667720>
- Kılıç, M., Uyar, A., & Karaman, A. S. (2019). What impacts sustainability reporting in the global aviation industry? An institutional perspective. *Transport Policy*, 79, 54-65. <https://doi.org/10.1016/j.tranpol.2019.04.017>
- Kuo, L., & Chang, B. G. (2021). The affecting factors of circular economy information and its impact on corporate economic sustainability-evidence from China. *Sustainable Production and Consumption*, 27, 986-997. <https://doi.org/10.1016/j.spc.2021.02.014>

- Landrum, N. E., & Ohsowski, B. (2018). Identifying worldviews on corporate sustainability: A content analysis of corporate sustainability reports. *Business Strategy and the Environment*, 27(1), 128-151. <https://doi.org/10.1002/bse.1989>
- Langer, M. (2006). Comparability of sustainability reports: A comparative content analysis of Austrian sustainability reports. In S. Schaltegger, M. Bennett, & R. Burritt (Eds.), *Sustainability accounting and reporting* (pp. 581–602). Dordrecht, The Netherlands: Springer. https://doi.org/10.1007/978-1-4020-4974-3_26
- Mısırdalı Yangil, F. (2015). Kurumsal sürdürülebilirlik kapsamında sürdürülebilirlik raporlarına yönelik içerik analizi: Türkiye’deki en büyük 100 sanayi işletmesi. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 7(3), 356-376.
- Nejati, M., Salamzadeh, Y., & Farzad, F. S. (2010). Environmental sustainability: A Study of world leading universities. In T. T. Tow, Y. Yusup, & F. F. Ahmad Fizri (Eds.), *Proceedings international conference on environmental research and research and technology (ICERT 2010): Research innovation towards environmental sustainability* (pp. 175-178). Penang, Malaysia: School of Industrial Technology Universiti Sains Malaysia.
- Orlitzky, M., Siegel, D. S., & Waldman, D. A. (2011). Strategic corporate social responsibility and environmental sustainability. *Business and Society*, 50(1), 6-27. <https://doi.org/10.1177/0007650310394323>
- Saeed, M. A., & Kersten, W. (2017). Supply chain sustainability performance indicators - A content analysis based on published standards and guidelines. *Logistics Research*, 10(12), 1-19. https://doi.org/10.23773/2017_12
- Şahin, Z., & Çankaya, F. (2018). Türkiye’de GRI Rehberine göre hazırlanan sürdürülebilirlik raporlarının içerik analizi. *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi*, 20(4), 860-879. <https://doi.org/10.31460/mbdd.423716>
- Sallan Gül, S., & Kahya Nizam, Ö. (2020). Sosyal bilimlerde içerik ve söylem analizi. *Pamukkale University Journal of Social Sciences Institute*, (42), 181-198. <https://doi.org/10.30794/pausbed.803182>
- Saygılı, E., Gören Yargı, S., & Erginer, D. (2020). Halka açık şirketlerin sürdürülebilirlik raporları analizi: Borsa İstanbul’da bir uygulama. *Yönetim ve Ekonomi*, 27(2), 236-261. <https://doi.org/10.18657/yonveek.599794>
- Sobol, A. (2008). Governance barriers to local sustainable development in Poland. *Management of Environmental Quality: An International Journal*, 19(2), 194-203. <https://doi.org/10.1108/14777830810856573>
- Süklüm, N., & Hiçyorulmaz, E. (2019). BİST sürdürülebilirlik endeksindeki işletmelerin sosyal sorumluluk ve çevre muhasebesi ilişkisi açısından incelenmesi: Bir içerik analizi. *Business & Management Studies: An International Journal*, 7(4), 1806-1824. <https://doi.org/10.15295/bmij.v7i4.1152>
- Tanç, A., & Gümrah, A. (2015). Sürdürülebilirlik raporlaması ve çevresel performans: Borsa İstanbul’da bir uygulama. *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 258-273.
- Yaz, D. A., & Demirel Utku, B. (2015). Evaluation of sustainability reporting practices in Turkey. *Journal of Modern Accounting and Auditing*, 11(12), 641-655. <https://doi.org/10.17265/1548-6583/2015.12.003>
- Yeşilçelebi, G. (2020). Türkiye’de faaliyet gösteren bağımsız denetim kuruluşlarının sürdürülebilirlik açıklamaları: Sürdürülebilirlik raporlarının içerik analizi. *Gümüşhane Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Elektronik Dergisi*, 11, 229-244.

This Page Intentionally Left Blank